

GÖÇ TEORİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ¹

İbrahim Ethem AKYILDIZ²

ÖZ

Göç insanın bulunduğu yerden bir başka yere ekonomik, sosyal, politik ya da doğal(coğrafi) nedenlerden dolayı yer değiştirmesidir. Bu göç hareketi yaşanan ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa iç göç, başka ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa dış göçtür. İnsanoğlunun tarih boyunca göç etmesinin altında yatan temel neden daha iyi yaşam elde etme arzusu, daha iyi şartlarda hayatlarını idame ettirme olmuştur. Bu "daha iyi şartlar" ekonomik olabilir, sosyal yönden olabilir. Birisine "göçmen" demek için belli bir süre zarfı gerekmektedir. Bu süre Birleşmiş Milletlere, Avrupa Birliği'ne, Uluslararası Göç Örgütü'ne göre süresi değişse de, bir yerde bir yıl veya bir yıldan fazla kalmış kişiye göçmen denir. Göç kavramı bulunulan konuma göre, uluslararası çerçeveye göre kavramı değişmekte ve çeşitlenmektedir. Göç teorileri insanların hareketlerinin altında yatan nedenleri araştırır ve ortaya bir takım savlar ortaya atar. Göç teorileri insanların neden göç etmek istediklerini, nerelere göç etmek istediklerini ve insanlara neler kazandıracakları açıklamaya çalışır. Bu çalışmada göçün tanıma yapılarak, göç teorilerine değinilecektir. Göç ile teorileri açıklanarak, insanların neden göç ettikleri ile ilgili çeşitli göç teorileri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Ekonomik temeller ile başlayan sosyal, siyasi etkilerle şekillenen

127

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

¹ Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında tarafımdan yazılan "Göç Hareketliliğinin E.Lee Kuramı Perspektifinden Yorumlanması: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

² Arş. Gör. Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Bursa/TÜRKİYE. ethemakyildiz@uludag.edu.tr

İbrahim Ethem AKYILDIZ

göç teorileri ele alınmıştır. Ayrıca genel olarak bu teoriler ekonomik, sosyal ve tarihsel olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Göç Politikaları, Göç Teorileri, Uluslararası Göç.

Jel Kodları: O15, R23, K37

128

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

COMPARATIVE ANALYSIS OF MIGRATION THEORIES

ABSTRACT

Migration is that human is change of location from one place to another place due to economic, social, political or natural reasons. If this movement of migration is taking place within the borders of country, this is internal (domestic) movement. But if this movement of migration is taking place within the borders of another country, this is external migration. Throughout history, the main reason behind the migrating of human being has been to obtain desires better life and to maintain their lives in better conditions. These "better conditions" can be social or economic aspects. It is required a certain period of time to be called someone "migrant". Although this period varies from according to United Nations, European Union, International Organization for Migration, migrant is persons who reside in a place one year or more than one year. The concept of migration is diversified and changed with reference to location, international framework. All migration theories investigate the underlying reasons movements of people and put forward some arguments. These migration theories are tried to explain why people want to emigrate or immigrate, where they want to go and what they will get gains. In this paper, definition of migration and theories of migration will be mentioned. By explaining theories of migration and migration fact, various migration theories related to why people migrate will be comparatively analysed. Migration theories which are shaped by effects of social and political and which started foundations of economic will be examined in details. Besides, these theories will be evaluated in terms of economic, social and historical.

Key Words: Migration, Migrant, Migration Policies, Migration Theories, International Migration.

Jel Codes: O15, R23, K37

GİRİŞ

Göç kelimesi gezinmek, yeniden yerleşmek anlamına gelen Latince *migrare*'den türemiştir ve bu oturlan yerin değişimi, geçici ya da daimi olarak kalmak anlamına gelir. Bu olgu bireylerin, tüm toplumun buldukları daimi yerlerinden ayrılmalarına ve diğer bölgelere yerleşmek için hareketlerine bağlıdır (Kubiciel-Lodzinska ve Jędrzejowski, 2012:9).

Eski Türkçe de "kōç" taşınma, taşınan yük sözcüğünden evrilmiş ve "kōç" kalkıp gitmek, taşınmak fillere evrilmiştir. Bu zamanla ek alarak göç etmek, göçebe, göç gibi kelimelere dönüşmüştür (Nişanyan, 2007). Buradan göçün kökenine baktığımızda taşınan eşyalar için, bir şeyi hareket ettirme, insanların bir yerden başka yere gitmesi olarak tanımlanabilir.

Türk Dil Kurumu'nda göç "*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak*" tanımlanmaktadır (TDK,2019).

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre göç bir insanın ya da bir grup insanların uluslararası sınır boyunca ya da bir devletin sınırları içerisinde hareket etmesidir. Mesafe uzunluğu, yapısı nedeni ne olursa olsun insanların gerçekleştirdiği her türlü hareketi kapsayan bir nüfus hareketidir. Mültecilerin, zorla göçe itilmiş kişilerin, iktisadi amaçlı göç eyleminde bulunanlar gibi göçmenlerin hareketliliklerini içerir (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2011: 62-63).

Avrupa Birliği (AB) bağlamında göç ise AB üyesi devlet topraklarında bulunan ikametgahlarını daha önceden başka bir üye devlette veya üçüncü bir ülkede en az 12 ay ikamet etmesidir ya da etmesi beklenmektedir (European Commission, 2019). Birleşmiş Milletler bağlamında ise göç hareketliliğini kısa dönemli yapılan hareketlilikleri göç olgusu içerisinde değerlendirilmez. Birleşmiş Milletler göçü birisinin kendi ülkesinin dışında bir yıl ya da daha uzun sürede yaşaması olarak tanımlar ve bunu birçok ülkelerde bu tanımları kabul etmiştir (UN, 2012).

Uluslararası göç gittikçe birbirine bağlı hale gelen dünyada günlük hayatımızı etkileyen çok çeşitli güvenlik, sosyal ve ekonomik unsurlara vurgu yapan karmaşık bir olgudur. Göç kavramı yaşamın, geçmişin her kesiminden insanları içeren çeşitli hareketleri ve durumları kapsayan bir terimdir. Göç kültür alışverişleri, ticaret ve jeopolitik ile iç içedir. Aynı zamanda devletlere, firmalara, toplumlara muazzam fayda sağlamak için fırsatlar sunmaktadır (McAuliffe ve Ruhs, 2017: 1).

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkılarak göç ile ilgili tanım yapılacak olunursa, bir kişinin bulunduğu yerden bir başka yere ekonomik, doğal ya da sosyo-politik nedenlerden dolayı hareketliliği göçü meydana getirmektedir. Buradaki hareketliliğin süresi önemli değildir çünkü kişi kısa süreli de olsa göç etmiştir. Bir insan bulunduğu yeri değiştiriyorsa önceki yerinden vazgeçmiş demektir. Kişi bir defa gitmek istediği yere karar verdikten sonra göç olgusu artık başlamış demektir.

Bu çalışmada göç teorilerini mukayeseli olarak analiz edilip, insanların neden göç etmek istediklerinin altında yatan nedenleri belirlemektir. Göç etmek isteyen insan, göç kararını alan kişi her zaman daha iyi hayat yaşama arzusu ile yola çıkar. Göçmenler daha iyi hayat yaşamak için de daha iyi ekonomik, sosyal koşulların olduğu yerlere göç etmektedirler. Geleneksel, ekonomik temelli, tarihsel ve yeni teoriler başlıkları altında anlatılacak olan göç teorileri insanların neden göç etmek istediklerini, göç kararlarını alırken nasıl davrandıklarını, buldukları konumun önemini, göç etmek isteyen insanları etkileyen faktörleri belirleyen etmenlerini açıklanmaya çalışılacaktır. Bu teorilerin insanların göç hareketliliklerini tahlil ederken karşılaştırmalı olarak benzerlikleri ve farklılıklarına da değinilecektir.

1. GÖÇ TEORİLERİ

Hagen-Zanker (2008), göç teorilerini mikro düzeyde, makro ve orta düzeyde inceleyip sınıflandırmıştır. De Haas (2008) ve De Haas (2010) ise, genel göç teorileri, göç ve kalkınma açısından iyimser ve kötümser yaklaşım olarak, göç ve kalkınma etkileşimi üzerindeki çoğulcu görüşler olarak ayırmış, aşağıda bahsedeceğimiz bu teorileri bu bölümler içerisinde anlatılmıştır. Massey vd. (1993), uluslararası

göçün başlaması ve uluslararası göçün devamı adı altında iki kategoriye ayırarak göç teorilerini açıklamıştır. Cohen (1996), göç teorilerini genel perspektif açısından ve disipliner perspektif açısından inceleyip derlemiştir. Kumpikaite ve Zickute (2012), göç teorilerini Neo-klasik göç teorileri, yeni göç teorileri, uluslararası hareket teorileri, mekan-zamansal geçiş teorilerini anlatmış ve tüm bunları itici-çekici faktörler içerisinde özetlemiştir. Skeldon (2014), göç teorilerini küresel bir bakış perspektif ile incelemiş, açıklamıştır. Meyers (2000), göç teorilerini 6 yaklaşım içerisinde incelemiş ve bunları Marksist, Realist, Liberalist, Ulusal yaklaşım, Domestik(iç) politika yaklaşımı, Kurumsallık adı altında incelemiştir.

Gezgin (1991), dengeli büyüme teorisi, merkez-çevre teorisi ve sosyal sistemler olarak incelerken, Çam (2014), göç hakkında paradigmaları realist görüş, globalist görüş, liberalist ve eleştirel görüşler içerisinde göç olgusunu işlemiştir. Özcan (2017) ise, göç teorilerini erken dönem göç teorileri ve çağdaş göç teorileri olarak ikiye ayırarak açıklamıştır. Adıgüzel (2018) de, temel göç kuramları, ekonomik temelli göç kuramları ve sosyo-kültürel göç kuramları olarak 3 bölüme ayırarak açıklamıştır.

Molho (1986), Stahl (1995), Çağlayan (2011), Güllüpınar (2012), Aktaş (2015), Wickramasinghe ve Wimalaratana (2016), Abadan-Unat(2017) ise, göç teorilerini belirli bir ayırım yapmadan, sınıflandırma içerisinde bulunmadan analiz etmişlerdir.

Göç teorilerini incelerken birçok farklı kategoriler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Mikro-makro düzeyde, sosyal-ekonomik temelli gibi çeşitli sınıflandırmalar içerisinde yer almaktadır çünkü göç olgusu disiplinler arası bir alan olduğu için belirli bir tipolojik ayırım güç olmaktadır. Bu kısımdaki göç teorileri geleneksel, ekonomik, tarihsel perspektif ve yeni göç teorileri çerçevesi içerisinde incelenecektir.

2. GELENEKSEL GÖÇ TEORİLERİ

İnsanın göç etmesini inceleyen tüm teorilerin altında yatan ilk ana neden daha iyi yaşam arzusudur. İnsanların yerlerini terk ederken ekonomik neden ilk sıradadır. Geleneksel dediğimiz perspektifte Ravenstein(1885) ve Stouffer(1940) gibi teorisyenler göçün mesafe ile direkt ilişkili olduğunu insanların ekonomik anlamda cezbeden

sanayi merkezlerine, imkanların bol olduğu yerlere gittiğini vurgular. Stoufer'ın çalışması her ne kadar sosyolojik unsurlar taşısa da fırsatlar bağlamında bu grupta yer alır. Burada mesafenin uzunluğu, ekonomik ve sosyal imkanlar, ulaşım kolaylığı insanların göç kararında etken olmuştur.

2.1. Ravenstein'in Göç Teorisi

İlk göç teorisi coğrafyacı olan Ravenstein ile yapılmış ve 1885'de ortaya attığı 7 maddelik "Göç Kanunları (*The Laws of Migration*)" adlı makalesiyle göç ile ilgili tespitlerde bulunmuştur.

William Farr'ın göç ile ilgili düşüncesinin göç konusunda çalışmasında etkili olduğunu belirtmiş ve özellikle Farr'ın herhangi bir kanuna dayanmadan göç olgusunun gerçekleştiğini söylemesi, Ravenstein'in bu konuda çalışmasında direkt olarak etken olmuştur. Ravenstein 1885 yılında ortaya attığı bu makalede, 1871 ve 1881 yıllarındaki nüfus verilerinden yararlanmıştı. Kendisi bu çalışmayı yaptığında göç hareketliliğini sadece Birleşik Krallık içerisinde gerçekleşen göç olaylarını kapsadığını belirtmiştir (Ravenstein, 1885: 167). Birleşik Krallıktan kastı o zaman İngiltere, İskoçya ve İrlanda'yı dahil ederek nüfus incelemelerinde bulunmuştur.

1871 yılında Birleşik Krallık nüfus sayımı nüfus raporuna göre insanların neden göç etmek istediklerini haklı bir şekilde ortaya koyan rapor çıkarılmıştır ve raporda "gelişmiş yolların, tren yollarındaki imkanların, ticari gelişmişliğin mükemmel olduğu yerlerin, seyahat etme alışkanlığının, işçilerin artan bilgilerinin hepsinin insanların işçi güçlerine talepleri olduğu halde çalışmak istemedikleri yerlerden başka yerlere göçmen akışını kolaylaştırma eğilimine sebep olduğu" tespit edilmiştir (Ravenstein, 1885: 167-168). Yani insanların mevcut buldukları yerlerde iş gücüne talebin olduğu ama insanlar daha iyi imkanlardan yararlanmak için göç hareketlerini gerçekleştirdikleri ortaya çıkmaktadır.

Ravenstein insanların göç eylemlerini gerçekleştirirken kısa mesafenin etkili olduğu ve genellikle daha büyük ticaret merkezlerinin, endüstri merkezlerinin, daha büyük kaynakların ve imkanların bol oldukları yerlere göç eğilimlerinin gerçekleştiğini vurgular (Ravenstein, 1885: 171-198).

Ravenstein, insanların yer değişimlerini 7 maddeden oluşan kanunlara dayandırarak şu şekilde sıralamıştır;

1. İnsanlar göç hareketlerini, kısa mesafe içerisinde gerçekleştirirler ve göç hareketleri göçmenleri emen büyük ticaret ve sanayi merkezlerinin doğrultusunda “göç akımları” üreten nüfusun yer değiştirmesi sonucunda gerçekleşir.
2. Ülkenin sakinleri hızla büyüyen şehirlere doğru akın ederler, kırsal nüfusun içinde kalan boşluklar hızla büyüyen şehirlerin çekici etkisini ülkenin en uzak köşesine adım adım hissettirene kadar daha uzak mesafedeki göçmenler tarafından doldurulur.
3. Yayılma süreci emme sürecinin tersidir ve benzer özellikler sergilerler.
4. Her bir ana göç akımı dengeleyici bir ters akım üretir.
5. Uzun mesafeyi kat eden göçmenler genellikle büyük ticaret ya da sanayi merkezlerinden birine olan tercihi ile yola çıkarlar.
6. Kasabanın sakinleri, ülkenin kırsal kesimlerine göre daha az göçebedir.
7. Kadınlar erkeklerden daha fazla göçebedir (Ravenstein, 1885: 198-199).

Ravenstein 1889 yılında yine aynı isimle “ The Law of Migration” adlı ikinci makalesini yayınlamıştır. Bu makalesinde daha geniş çaplı incelemeler yapmış, ülke örneklerini çoğaltmış, bazı eklemelerde bulunmuştur. Ravenstein 1889 yılında ikinci makalesinde, göç kanunlarının fizik kanunları gibi katılığı olmadığını ve insan davranışlarından dolayı değiştiğini, müdahale edildiğini vurgular (Ravenstein, 1889: 241).

Ravenstein 1889 yılındaki ikinci makalesinde eklemeler yaptığı diğer alanda göçün nedenleri ile ilgilidir. Bu eklemelerde göçe neden olan diğer faktörlere kötü, baskıcı yasalar, ağır vergilendirme, itici iklimler, uyuşmayan sosyal çevre ve hatta zorlama ile yapılan köle ticareti ve ulaşım gibi tüm etkenlerin göç ürettiklerini değinmiştir. Ravenstein dahası bunların göç akımını üretmeye devam edeceğini belirtmiştir ancak bu sebeplerin hiçbiri insanın doğasında var olan “maddi açıdan” kendilerini daha iyi hissetmeleri arzusu ile kıyaslanamaz.

Neden ne olursa olsun ekonomik temelli amaç ilk etkindir (Ravenstein, 1889: 286).

Ravenstein ikinci makalesinde yaptığı eklemelerden diğeri de kadınların kısa mesafede daha fazla göç eğiliminde olduğunu, uzun mesafede ise erkeklerin kadınlara göre daha fazla göç etme eğiliminde olduğunu tespit etmiştir. Göç olgusunun devam edeceğini, bunun sebebinin de üretim ve ticari gelişimin göçmenlerin artışına neden olacağını vurgulamıştır (Ravenstein, 1889: 288).

2.2. Stouffer'in Göç Teorisi

Samuel Stouffer 1940 yılında ortaya attığı "Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ile İlişkili Kuram (*Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance*)" adlı makalesinde, göç ile mesafe ilişkisini incelemiş ve göçü kesişen fırsatlar açısından ele almıştır.

Ravenstein'in 50 yıl önceki klasik çalışmasından beri, çeşitli çalışmalarda mesafe ile hareketlilik arasında yakın bir ilişki olduğu ispatlanmıştır. Birçok insanın kısa mesafeye göç ettikleri bazılarının ise uzak mesafe içerisinde göç eylemini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Mesafenin öneminin çok önemli bir faktör olduğunu vurgulayan Stouffer, neden insanların iş sahibi olmak için belirli yerlere gittiklerini, neden insanların belirli yerlere ticaret için gittiklerini, neden insanların belirli yerlere suç işlemek için gittiklerini ya da neden insanların seçtikleri belirli eşlerle evlendiklerinin açıklamasının olup olmadığını hepsinin cevabını aramıştır. Mekansal mesafe faktörünün belirgin bir şekilde önemli olduğunu vurgular (Stouffer, 1940: 845). Stouffer'in bu çalışmasına baktığımızda sosyolojik temelli bir çalışma olduğu da göze çarpmaktadır çünkü hem coğrafi olarak, ekonomik olarak inceleyip bunların yanında suç ve evlilik gibi konularıyla da ilişkilendirmesi, göçün disiplinler arası bir çalışma olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Stouffer çalışmasının verilerini Ohio'daki Cleveland şehrinde Metropolitan semtindeki ikametgah hareketliliğini baz almıştır. Topladığı veriler 1933 ile 1935 yılları arasına aittir. Stouffer kendi makalesinde öğrencilerin neden belirli bir kolejde okumak istemelerinin sebepleri ile ilgili bir anket çalışmasını incelediğinde

cevabın yakınlık olduğunu belirtmiştir. Diğer örneğinde belirli bir bölge insanları için X yerden Y'ye gitmek daha çekici iken, başka insanlar için Y'den X'e gitmenin daha çekici gelmesinin sebeplerinin hep mesafe ile ilgili olduğunu vurgulamıştır (Stouffer, 1940: 845-846).

Stouffer teorisini göç ile mesafe arasında gerekli bir ilişki olmadığını varsayarak ortaya kesişen fırsatlar kavramını atmaktadır. Belirli bir mesafeye göç eden kişilerin sayısı ile o mesafedeki fırsatların sayısı ile direkt olarak orantılı olduğunu, kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu söyler. Aynı zamanda, göç eden insanların sayısı gidilen mesafedeki fırsatlardaki artış oranı ile de direkt olarak (doğru) orantılı olduğunu varsayar (Stouffer, 1940: 846).

136

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Bu teori perspektifinde bir kişinin X bölgesinden Y bölgesindeki bir apartman ya da bir eve taşınmak istediğini varsayıp ve bu kişinin oturabileceği, işgal edeceği boş alanın daha önceden Y bölgesinde oluşturulması gerekmektedir. Bu kişinin işgal ettiği belirli boş alanın ve şehrin herhangi yerindeki işgal edebileceği ama etmediği benzer boşlukları fırsatlar olarak tanımlanır. Daha önce ikamet ettiği kişinin X bölgesindeki konutuna Y bölgesindeki işgal ettiği konuttan daha yakın olan benzer boşlukları da kesişen fırsatlar olarak tanımlanmaktadır (Stouffer, 1940: 854-856).

Stouffer'in 1960 yılındaki çalışmasına, rekabet eden göçmenleri de eklemiştir. Buradaki mantık yine X bölgesinden Y bölgesine gitmek isteyen bir kişinin, gitmek istediği yerdeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı, kesişen fırsatlarla ters orantılı ve o bölgedeki rekabetçi göçmenlerin sayısı ile de ters orantılı olduğunu ortaya koymuştur (Özcan, 2017: 191).

3. EKONOMİK TEMELLİ GÖÇ TEORİLERİ

Ekonomik temelli yaklaşımlarda ücret farklılıkları, bölgesel farklılıklar baz alınmaktadır. Lewis (1954), Sjaastad (1962) ve Harris-Todaro (1970), yaptıkları incelemede göçün kalkınma üzerindeki etkisine değinerek bol olan işgücünün kıt olan yerlere (ücretin düşük olan yerden yüksek olan yere) göçü sonrasında göç hareketinin kalkınmaya pozitif bir etki yapacağını vurgularlar. Hem işgücünün bol olan yerde işsizlik azalacak, hem de genelde çıktıyı arttıracaktır. Ekonomik temelli yaklaşımın geleneksel yapıdan ayıran bir diğer yön

ise bireyin rasyonel bir yaklaşımla (mikro temelli) getiri-maliyet hesabını yapan göçmen olmasıdır. Lee (1966), tüm bu göçe etki eden yönlerin pozitif taraflarını “çekici” faktörler olarak ele alır, negatif etki eden taraflarını ise “itici” faktörler olarak hepsini kapsayan bir yaklaşımla ele almaktadır.

3.1. Lewis’in Göç Teorisi

Arthur Lewis 1954 yılında “Sınırsız İşgücü Arzı ile Ekonomik Kalkınma (*Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*)” adlı makalesiyle, sınırsız işgücünün arzı ile ekonomik kalkınma ilişkisini incelemiş ve teorisini oluşturmuştur. İşgücünün fazla, bol olduğu yerden kıt olan yerlere göç edildiğini belirtmiş, insanların ücret düzeyinin oldukça düşük olan yerden, kaynağın kıt yani emeğin ücretinin yüksek olduğu yere göç ettiklerini vurgu yaparak ekonomik kalkınmayı incelemiştir.

Lewis, eserini klasik gelenek içerisinde yazdığını belirtmiş, klasik varsayımların geçerli olduğunu ve geçimlik ücret düzeyinde sınırsız işgücünün mevcut olabileceğini belirtmiştir. Lewis çalışmasının önce kapalı ekonomi, sonra açık ekonomiler için analiz etmiş ve belli maddeler halinde açıklamıştır (Lewis, 1954: 139-140).

Lewis’in incelediği piyasalar ile ilgili çeşitli terminolojiler kullanılmış olup, bunlar; modern-geleneksel, kapitalist-kapitalist olmayan, kırsal-kentsel gibi ikili piyasa şeklinde analiz edilmiştir ve kendisi bu ikili piyasayı tanımlarken “kapitalist-kapitalist olmayanı” tercih edip, bu ikilemi kullanarak incelemiştir (Yokata ve Islam, 2008: 4).

Lewis, gelişmemiş ülkelerdeki emek bolluğunun çok olduğunu ve bunun marjinal emek verimliliğinin düşük hatta sıfır olduğunu belirtmiş, gelişmiş ülkelerde emek kıt olduğundan bu ülkelere göçün gerçekleştiğini ifade eder çünkü orada verimlilik yüksektir. Bu hareket sonucunda gelişmemiş ülkenin ücreti yükselir gelişmiş ülkenin ise düşer (Robinson, 2005: 5). Kırsal kesimdeki işgücünün arzının fiyatı, ortalama emeğin ürününe ve emeğin marjinal ürününe bağlıdır ve bunlar da göç hareketliliğine bağlıdır (Knight, 2010: 28).

Ekonomik kalkınmanın ana kaynakları olarak küçük ölçekli ticareti, geçimlik tarımı, gündelik işleri/işçileri, evdeki kız/eşleri ve artan

nüfusu katar çünkü doğal kaynaklarına nispeten nüfusu fazla olan ülkelerde, işgücün marjinal verimliliği önemsizdir, sıfırdır hatta negatif bile olur (Lewis, 1954: 189). Bu sektördeki zaten üretime bir katkıda bulunmadıkları için göç eylemini gerçekleştirdiklerinde hem kentin üretimine katkıda bulunacaklar hem de mevcut kırsal alandaki üretim düşmeyecek ve hatta marjinal verimliliği artıracaktır.

Lewis sermayesi bol ve emeği kıt olan tarımsal olmayan yerdeki ücret oranının, tarımsal olan yerden yaklaşık olarak yüzde 30 daha fazla olduğunu belirtmiştir. Ve bu sektör tarımsal alandaki işgücü fazlasını kendisine çekerek sermaye birikimini artırmaktadır. İşgücü fazlalığı tükendiğinde, tarımsal olmayan bölgedeki işgücü arz eğrisi yukarıya doğru kayacaktır (Wei ve Ercolani, 2010: 6).

138

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

3.2. Sjaastad'ın Göç Teorisi

Larry Sjaastad 1962 yılında "İnsan Göçünün Getiri ve Maliyetleri (*The Costs and Returns of Human Migration*)" adlı makalesiyle ortaya attığı teori mikro-ekonomik temelli bir çalışmadır. İnsanın rasyonel olduğu ve aldığı göç kararında maliyet-getiri hesabının yattığını söyler. Genel olarak, kişinin göç ile ilgili kararında getirilerin katlanacağı maliyetlerinden fazla ise göç kararı gerçekleşecektir.

Göç ile getirilerin ve maliyetin hesabına dayanan, bölgeler arası gelir farklılıklarına dikkate alan bir yaklaşımdır. Sjaastad göç olgusunun, insan kaynaklarının verimliliğini artıran bir yatırım olarak yorumlar, ele alır (Sjaastad, 1962: 80-83).

Göçün maliyet kısmını ikiye ayıran Sjaastad, parasal maliyet ve parasal olmayan şekilde ayırım yapar. Parasal maliyet ulaşım, yemek, konaklama gibi göç süreci içerisindeki maliyetleri kapsarken, parasal olmayan ise fırsat maliyeti ve ruhsal maliyettir. Fırsat maliyetleri de yolculuk esnasında, iş ararken ve yeni bir iş öğrenirken ki süreç içerisinde elde edilmiş gelirler olarak görür. Ruhsal maliyeti ise çevreden, aile ve arkadaşlarından ayrılma olarak görür (Sjaastad, 1926: 83-85).

Göçün getiri kısmını da ikiye ayırarak parasal getiriler ve parasal olmayan getiriler olarak ayırım yapar. Sjaastad parasal getirileri bir yere göç ettiğinizde elde edeceğiniz reel gelir akımında negatif ya da

pozitif bir artıştan oluşacağını belirtmiştir. Bu artışları da nominal gelirdeki, istihdam maliyetlerindeki ve fiyatlardaki değişim olarak inceler. Göçün ruhsal maliyeti göz ardı edildiğinden dolayı parasal olmayan getirilerde göz ardı edilir çünkü kaynak maliyeti olmadığı için üretim maliyeti sıfırdır (Sjaastad, 1962: 85-87). Parasal olmayan getiriler daha iyi iklim koşulları, eğlence fırsatları, arzu edilen sosyal, politik ya da dini bir çevre, arzu edilir daha fazla kamu malı miktarı, varış yerine konum gibi hesaba katılmayan getirilerdir (Bodvarsson ve Berg, 2013: 33).

Sjaastad göçü insan sermayesinin verimliliğini artırmak için bireysel yatırım kararı olarak görmektedir ve bireyler gelecekteki zaman dönemleri için göçün beklenen getirilerinin, rasyonel fayda-maliyet hesaplamasını yaparlar. Göç kararı ise bu beklenen getirinin pozitif olduğunda gerçekleşir (Hagen-Zanker, 2008:10).

Çeşitli varyasyonları bulunan maliyet-getiri formüllerinden biri aşağıda gösterilmektedir:

$$ER(0) = \int_0^n [p_D(t)p_{ED}(t)Y_D(t)NR_D(t) - p_{EO}(t)Y_O(t)N_{RO}(t)] e^{-rt} dt - C(0)$$

ER : Beklenen getiriler

C : Maliyetler

p_D : Gidilecek yerden sınır dışı edilme olasılığı

p_{ED} : Gidilecek yerdeki istihdam olasılığı

Y_D : Gidilecek yerdeki gelire bağımlılık

NR_D : Gidilecek yerdeki parasal olmayan getiriler

p_{EO} : Bulduğunuz yerdeki istihdam olasılığı

Y_O : Bulduğunuz yerdeki gelire bağımlılık

N_{RO} : Bulduğunuz yerdeki parasal olmayan getiriler (Hagen-Zanker, 2008: 10).

3.3. Lee'in Göç Teorisi

Everett Lee 1966 yılında "Göç Teorisi (*A Theory of Migration*)" adlı makalesi ile göç teorisini oluşturmuştur. Lee göç eylemini gerçekleştiren kişiler için itici-çekici faktörlerin etkili olduğunu ve insanlar kararlarını bu faktörler üzerinden aldığını söyler.

Lee göçü bulunan yerden yarı kalıcı ya da kalıcı şekilde ikametgah değişikliği olarak tanımlar. Göç hareketliliğinin mesafesi göç olayını gerçekleştiren kişi gönüllü mü ya da gönülsüz mü olduğu ile ilgili bir kısıtlaması yoktur. Hatta iç ve dış göç arasında bir ayrım da söz konusu değildir (Lee, 1966: 49). Kısacası bir yerden bir başka yere hareket etme eylemi göçü oluşturmaktadır.

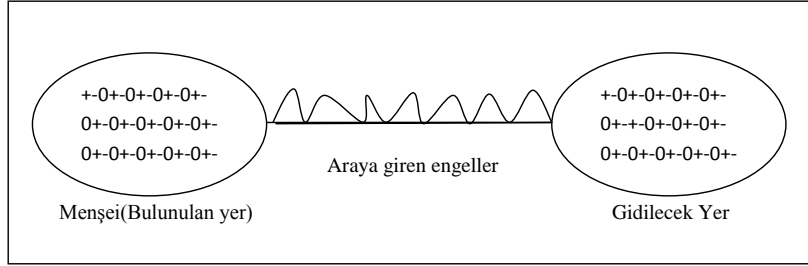
Ne kadar kısa ya da uzun, ne kadar kolay ya da zor olursa olsun her göç eylemi menşei (başlangıç noktasını), gidilecek yeri ve araya giren engeller setinden oluşmaktadır ve bu araya giren engellerin içerisinde de her zaman var olan hareket mesafesi hesaba katılmaktadır (Lee, 1966: 49).

Lee'nin göç olgusunun sürecini ve göçmenlerin göç kararını almalarında etkili olan faktörler sıralandığında;

- a) Bulunulan yer ile ilgili faktörler
- b) Gidilecek yer ile ilgili faktörler
- c) Araya giren engeller
- d) Bireysel faktörlerdir (Lee, 1966: 49-50).

Tüm bu faktörler incelenirken itici ve çekici yanları dikkate alınır. Örneğin; göç etmek istediğiniz yerle ilgili çekici faktörler nelerdir ya da itici yanları nelerdir gibi faktörlerdir. Tüm bu faktörlerin itici-çekici yanlarının hesabı yapılarak göç kararı gerçekleşmektedir. Bu kurama göre; hesaplamalar sonucunda artılar (çekici yanları), eksilerden (itici yanlarından) fazla ise göç eylemi gerçekleşecektir.

Şekil 1: Göç içerisinde bulunulan yerle ve gidilecek yerle ilgili faktörler ve araya giren engeller.

(Kaynak: E.Lee, 1966: 50' den alınarak oluşturulmuştur).

Şekil 1'de göç eylemini gerçekleştirecek kişiler için +, - ve 0 faktörler yer alır. “+” çekici faktör anlamına gelirken, “-” ise itici faktör anlamına gelir. “0 (nötr)” ise ne itici ne çekici herkes için farksız anlamına gelir. Örneğin, bir yerin güzel iklim koşulları var ise pozitif yani çekici faktör, olumsuz iklim şartlarına sahip ise neredeyse herkes için olumsuz faktördür. Bu faktörlerin itici ve çekici yanları kişilerin durumlarına göre değişebilir ve bazılarını aynı oranlarda etkilerden bazılarında ise farklı etkilemektedir. Örnek vermek gerekirse; bir yerden bir başka yere göç etmek istediğinizde gidilecek yerde iyi bir eğitim sistemine sahip okul varsa, genç çocukları olan bir aile için (+) faktör olarak değerlendirilir ve çocukları olmayan bir ev sahibi içinse yüksek emlak vergisine neden olacağı için (-) faktördür. Vergi yükümlülüğü olmayan evlenmemiş bir erkek için ise durum farksızdır (Lee, 1966: 50).

Çekici faktörleri sıralarsak bunlar; ekonomik gelişmenin yüksek olduğu yerler, gelirin yüksek olduğu yerler ya da daha iyi gelir durumları, güvenlik düzeyi yüksek ve işgücü piyasasına kolay ulaşmaları sayabiliriz. İtici faktörlerden ekonomik olarak işsizliğin olduğu yer, düşük gelir seviyesi, ağır vergileri sayabiliriz. Sosyal ve politik sebeplerde itici faktörler içerisinde sıralayabiliriz. Bunlar; yoksulluk, ayrımcılık, düşünce ya da dini özgürlükler ile ilgili kısıtlamalardır. Kötü iklim ve doğa koşulları da itici faktörler içerisinde yer alır (Gurieva ve Dzhioev, 2015: 102).

Araya giren engeller ise mesafenin uzaklığı, ulaşım imkanlarının eksikliği ve tehlikeli yolcuları sayabiliriz (Rani, 2018: 7). Gidilecek

yer ile ilgili maliyetler, kalacak-barınma masrafları, sosyal ve kültürel farklılıklarda diğer engelleyici unsurlardır (Aktaş, 2015: 202). Bu engellere devletlerin katı göç politikalarını, hukuki engellerini de ekleyebiliriz. Örnek olarak; sınır kapılarını kapalı tutmak, mevcut bulunan göçmenlerin zora sokacak yasalar çıkarmak gibi.

Göç kararını kolaylaştıran ya da zorlaştıran bireysel faktörlerde vardır. Bunların bazıları hayat boyunca az çok sabitken diğerleri hayat döngüsü ve hayatın bazı aşamalarında meydana gelen aşamalarla ilişkilidir. Kişisel duyarlılıklar, anlayış, akıllılık ve başka yerdeki koşulların bilincinde olma bulunulan yerdeki durumun değerlendirilmesine girer ve gidilmek istenilen yerdeki durumun bilgisi kişisel temaslara veya bilgi kaynaklarına bağlıdır. Bazıları göç ettikten sonra değişimlere karşı direnen kişilikler olduğu gibi değişim uğruna değişmeyi hoş karşılayan kişilikler de vardır (Lee, 1966: 51).

142

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

3.4. Harris ve Todaro'un Göç Teorisi

1970 yılında John Harris ve Micheal Todaro'nun "Göç, İşsizlik ve Kalkınma: İki Sektörlü Analizi (*Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis*)" adlı çalışma ile farklı bir göç teorisi ortaya atmışlardır. İktisadi temelli bir model olan iki sektörlü analiz modeli göç sürecinde kırsal kesimden kente göç sürecini değerlendirmekte ve kararların nasıl alındığını ortaya koymaktadır.

Daha önce göç ve kalkınma arasındaki ilişkileri inceleyen Lewis olmuştur ki bundan daha önce bahsedilmiş olup, daha sonra Todaro 1969 yılında bir ikili piyasa üzerine çalışmıştır. Bu Harris ve Todaro da ikili piyasa üzerine yapılmış bir çalışma olup diğer göç ve kalkınma ilişkisini inceleyen teoriler gibi ücret farklılıklarına, gelir, ekonomik ya da coğrafi farklılıklara dayanmaktadır.

Az gelişmiş Afrika ülkeleri ile ilgili incelemelerde bulunmuş Harris ve Todaro, tarımdaki pozitif marjinal üretimin varlığına rağmen ve kentteki işsizlik seviyesi önemli derecede olmasına rağmen göçün kırdan kente gerçekleştiğini ve hızlı bir şekilde artığının önemini vurgular. Bu çalışmada ki göç modelinin temelini beklenen gelir farklılığı oluşturmaktadır (Harris ve Todaro, 1970:126). Diğer modellerin aksine kişilerin göç kararı almalarındaki kararın kırsal-

kentsel kesimdeki beklenen gelir farklılıkları oluşturduğunu Todaro daha önceden vurgulamıştır (Todaro, 1969: 138).

Gelir farklılıkları ve belli bir mesafede iş sahibi olma ihtimali önemli varsayımlardan oluşmaktayken kırdan-kente göçün, kentteki beklenen ücretin kırsal kesimdeki ücreti aştığı sürece devam edeceği yönündedir. Bu önemli varsayımdan yola çıkarak göç akışı ve süreci yüksek kentsel işsizlik ve kentsel yoğunlaşma ile bir dengeye götüren ekonomik sistem oluşturmaktadır (Espindola vd, 2005: 603).

Göç olgusunun tamamıyla risksiz olmadığını ve varılmak istenen yere ulaşıldığında hemen iş sahibi olunamayacağı anlaşılmaktadır. Göç kararını gerçekleştirecek kişiler, beklenen gelir farklılığı pozitif olduğu sürece göç eylemini gerçekleştireceklerini belirtirler (Hagen-Zamker, 2008: 6-7).

Harris ve Todaro'nun modelinin iki sektöre dayanmaktadır. Bunlardan biri kentsel kesimden yani imalat sanayisini ifade eder. Diğeri ise kırsal kesimden tarım üretimini ifade eder. Modelin en önemli varsayımın beklenen reel gelirin pozitif olup, tarım kesimini aştığı sürece kırdan kente göçün devam edeceğini belirtilmiştir (Harris ve Todaro, 1970: 127).

Beklenen kentsel ücret oluşumunu matematiksel formüllerle incelendiğinde bazı denklemler çıkacaktır.

Tarımsal Üretim Fonksiyonu:

$$X_A = q(N_A, \bar{L}, \bar{K}_A), \quad q' > 0, q'' < 0 \quad (1)$$

X_A = Tarımsal ürün çıktısı,

N_A = Çıktı üretimi için kullanılacak kırsal işgücü,

\bar{L} = Sabit kullanılabilir arazi,

\bar{K}_A = Sabit sermaye stoku,

q' = q' 'nin N_A 'ya göre türevidir, tek değişken faktör.

İmalat Üretim Fonksiyonu:

$$X_M = f(N_M, \bar{K}_M), \quad f' > 0, f'' < 0 \quad (2)$$

X_M = İmalat ürünü çıktısı,

N_m = Çıktı üretimi için gereken toplam işgücü (kırsal ve kentsel göçmen),

\bar{K}_M = Sabit sermaye stoku,

f' = f' in N_M 'ye göre türevidir, tek değişken faktör.

Fiyat Belirleme:

$$P = p \left(\frac{X_M}{X_A} \right), \quad p' > 0 \quad (3)$$

P = imalat ürünü cinsinden tarımsal ürünün fiyatı ve aynı zamanda imalat ürünü ve tarımsal ürün çıktılarının göreceli bir fonksiyonudur.

Tarımsal Reel Ücret Belirlemesi:

$$W_A = P \cdot q' \quad (4)$$

W_A = tarımsal reel ücret ve aynı zamanda imalat ürünü cinsinden ifade edilen tarımdaki emeğin marjinal üretim değerine eşittir.

İmalat Sanayi Reel Ücreti:

$$W_M = f' \geq \bar{W}_M \quad (5)$$

W_M = İmalattaki reel ücret ve aynı zamanda tam rekabet halinde olan üreticilerin kar maksimizasyonu peşinden koştuğundan dolayı imalat sanayideki emeğin marjinal ürününe eşittir. Bu ücret sabit minimum (asgari) kentsel ücretten daha büyük ya da eşit olacak şekilde kısıtlıdır. Dikkat edilecek husus, $f' = \bar{W}_M$ eşitliğidir (minimum ücrette işgücüne talep fazlalığının olmadığı durum).

Beklenen Kentsel Ücret:

$$W_{\mu}^{\varepsilon} = \frac{\overline{W}_M N_M}{N_{\mu}}, \quad \frac{N_M}{N_{\mu}} \leq 1, \quad (6)$$

W_{μ}^{ε} = kentsel sektörde beklenen reel ücret, gerçekte istihdam edilmiş toplam kentsel işgücü oranına göre ayarlanmış reel minimum ücrete eşittir. Kentsel sektördeki tam istihdam durumu yalnızca beklenen ücretin minimum(asgari)ücrete eşit olduğu durumda olur. ($N_M = N_{\mu}$ ve $W_{\mu}^{\varepsilon} = \overline{W}_M$ olduğu durumlar).

N_{μ} = Kenttekiler artı göçmenlerin oluşturduğu işgücü

İşgücü Donatımı:

$$N_A + N_{\mu} = \overline{N}_R + \overline{N}_{\mu} = \overline{N} \quad (7)$$

N_A = Tarım sektöründe istihdam edilen işçiler,

N_{μ} = Toplam kentsel işgücü,

\overline{N}_R = Başlangıçtaki kırsal işgücü donatımı,

\overline{N}_{μ} = Kalıcı kentsel işgücü,

\overline{N} = Toplam işgücü donatımı.

Denge Şart(Koşulu):

$$W_A = W_{\mu}^{\varepsilon} \quad (8)$$

Buradaki denge koşulunun kentsel alana göçün beklenen kentsel-kırsal ücret farklılığının pozitif bir fonksiyonu olduğu hipotezinden oluşturulduğunu, elde edildiğini söyleyebiliriz. Bunu da N_{μ} 'nin bir zaman türevi olduğu yerde biçimsel olarak yazabiliriz:

$$N_{\mu} = \psi \left(\frac{\overline{W}_M N_M}{N_{\mu}} - P \cdot q' \right), \quad \psi' > 0, \psi(0) = 0 \quad (9)$$

Burada, beklenen gelir türevinin (farklılığının) sadece sıfır olduğu durumda, göçün sona ereceğini açıkça belirtebiliriz (Harris ve Todaro, 1970:128-129).

Harris-Todaro modelinde, kırsal kesimde tarımda emeğin marjinal ürüne pozitif olsa bile ve kentteki işsizliğe rağmen insanların kırdan kente göç etme sebebinin beklenen gelir farkının pozitif ve kentteki ücretin tarım sektöründen yüksek olmasıdır.

4. TARİHSEL PERSPEKTİF AÇISINDAN GÖÇ TEORİLERİ

146

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Petersen (1958), Mabogunje (1970), Zelinsky (1971), Wallerstein (1974) ve Piore (1979) gibi tarihselci teorisyenler tüm bu yaklaşımlardan farklı olarak göçün bir modernleşme sürecinden geçtiğini ve şekillendiğini, kültürel ve tarihsel farklılıklar içerisinde incelemişlerdir. Göç eden insanların gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yönlendirildiğini, aynı zamanda gerçekleşen göçleri bir kapitalist sistemin adeta bir çıktısı olarak gören bu perspektifte göçün siyasi-politik, kolonyal bağlarla etkileşim içerisinde gerçekleştiğini belirterek diğerlerinden ayıran en belirgin farklarıdır.

4.1. Petersen'in Göç Teorisi

1958 yılında William Petersen tarafından oluşturulan "Göçün Genel Tipolojisi (*A General Typology of Migration*)" adlı makale, Petersen'in beş göç tipi olarak da karşımıza çıkar. Adından da anlaşılacağı üzere Petersen, göçü belirli bir sınıflandırma içerisinde incelemiş ve adını da göçün genel bir tipolojisi olarak adlandırmıştır.

Uluslararası göç ile ilgili birçok çalışma hep bir yerden başka bir yere hareket üzerine odaklanmıştır neredeyse tüm çalışmalar, kısmen bazı geniş çalışmalar tek bir tarihsel çağ ile ilgidir. Petersen göç ile ilgili sınıflandırmasını yaparken daha önce bilinen çalışmadan yararlanmıştır. Göç analizi ile bilinen çalışma Henry Pratt Fairchild'ın göç analizidir. Fairchild göç eden insanları kültür seviyesindeki farklılıklara göre ve bu göç hareketinin türüne göre sınıflandırmıştır. Göç edenler düşük kültürden yüksek kültürlü yere mi gidiyor ya da yüksek kültürden düşük kültüre mi gerçekleşiyor. Diğer açıdan ise, göçün barışçıl hareket içerisinde mi yoksa savaştı ortam içerisinde mi gerçekleşmiş bunun ayrımını yapar. Barışçıl antlaşma içinde

kolonizasyon şeklinde mi yoksa göç hareketi olarak mı yer alırken, savaşçı hareket içerisinde ise istila mı edilmiş yoksa ele mi geçirilmişse göç olayı gerçekleşmiş bunlara göre sınıflandırmıştır (Petersen, 1958: 256-257).

Göç analistleri açısından çoğu ile birlikte Fairchild insanoğlunun her yerde yerleşik, oturmuş olduğunu ta ki bazı zorlama ile yerlerinden edilene kadar sabit kaldığını vurgularlar. Birçok psikolojik evrensel açıdan, bunun tersi ile de eşleşebileceği yani insanların seyahat tutkusu ile de göç edebileceğini söyler ancak burada bir şey açıklanamaz o da “neden bazı insanlar göç ederlerken, neden bazıları göç etmezler?”. Petersen daha çok buraya yoğunlaşmış ve sınıflandırmaya göre cevaplar aramıştır (Petersen, 1958: 258). Petersen tarihselciliğe önem verirken, itme-çekme kanunlarını incelemiş, göçün ekonomik etkisini incelemiştir. Bazen itici gelen şeylerin belli zamanlarda çekici geldiğini ve ekonomik faktörün her zaman önemli olduğunu söylemiştir. Tarihselcilikten kopmayarak göçü sınıflandırma içerisinde anlamının, kavramının önemli olduğunu belirtmiştir (Çağlayan, 2006: 75).

Petersen’in göç tipolojisi sıralandığında bunlar;

- a) İlkel göç tipi: Sınıflandırmasının ilkinin oluşturan ilkel göç tipini, ekolojik itme sonucunda meydana gelen göç tipi olarak tanımlar ancak buradaki ilkel göç tipi terimi ilkel insanların göçebe yaşamlarını göstermediğini, insanların doğadaki güçlerle mücadelede başa çıkmamaları ile ilişkili bir hareketliliği ifade etmektedir (Petersen, 1958: 259). Bu göçlerin doğadaki zorluklardan kuraklık, kötü iklim koşulları gibi doğa baskısından dolayı gerçekleşen göçlerdir (Adıgüzel, 2018: 27).
- b) Zorlanmış ve Yönlendirilmiş göç tipi: Petersen kendi makalesinde zoraki ve yönlendirileni bir arada aldığı için ikisi bir arada alınmıştır. İlkel göç tipinde insanların göç etmesi üzerinde ekolojik bir baskı varken, bu göç tipinde bir devletten ya da eşdeğer fonksiyona sahip sosyal kurum tarafından bir baskı vardır. Burada bu ayrımı da ikiye ayırmakta yarar vardır. Yönlendirilmiş insanların göç etme-göç etmeme kararı üzerinde biraz güçleri bulunmasına karşın, zorlanılmış göç kararı üzerinde ise bir güçleri yoktur. Bu göç tiplerine örnek, 1933-38 yıllarında Nazi politikalarıdır. Naziler Yahudilere karşı çeşitli anti-semitik

hareketler ve yasalarla göçe teşvik etmiş, sonraki politikalarında 1938-45 yıllarında ise Yahudiler toplanarak büyükbaş hayvan taşıyan trenler içerisine yerleştirilerek kamplara gönderilmiştir (Petersen, 1958: 261).

c) Serbest göç tipi: Diğer göç tipleri tartışılırken göçmenin iradesi, isteği hep önemsiz bir faktör olmuştur. İlkel göç tipinde temel fizyolojik ihtiyaçları karşılamada araçların eksikliğinden kaynaklanmakta iken, zorlanmış ve yönlendirilmiştir ise göçmenler çoğunlukla pasiftir. Serbest göç tipinde göçmenlerin iradesi, isteği belirleyici bir unsurdur (Petersen, 1958: 263). Yani bir birey bir yerden bir başka yere gitmek istediğinde kendi kararı ile gerçekleştirir. Köyden şehre göç, ülkeden bir başka ülkeye gerçekleştirilmiş göçler bunlara örnek verilebilir (Adıgüzel, 2018: 27).

d) Kitlesele göç tipi: Bir yerden başka bir yere ya da ülkeye çok sayıda insanın göç etmesidir. Burada kitlesele göçü tetikleyen teknolojik gelişimler, demir yolları, deniz yolları gibi ulaşım sistemlerinin gelişmesi olmuştur. Meydana gelmiş kitlesele göç, göçmenlerin iradeleri ile alınan yani serbest göçlerin sonucunda oluşur (Özcan, 2017:194, Petersen, 1958: 264, Adıgüzel, 2018: 27).

Tablo 1: Petersen'in Göç Tipolojisi

İlişki	Göçe neden olan etken	Göç Sınıfı	Göç Tipi	
			Muhafazakar	Yenilikçi
Doğa ve İnsan	Ekolojik itme	İlkel	Göçebelik	Bulunulan yerden kaçış
			Gezgin	
Devlet ve İnsan	Göç politikası	Zorlanmış	Yer değişimi	Köle ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	Hamal (vasıfsız işçi) ticareti
İnsan ve Normları	Yüksek istek (arzu)	Serbest	Grup	Önder
Kolektif Davranış	Sosyal ivme	Kitlesele	Yerleşim(mesken)	Kentleşme

Kaynak: Petersen, 1958: 266.

Petersen'in beş göç tipinden oluşan kuramı, sosyolojik açıdan ciddi önem taşımaktadır. Hem göç olgusunun sebeplerini, hem de dünyadaki seyrini ve günümüzdeki birçok göç olgusunun önemini daha iyi kavramımıza yardımcı olmuştur. Birçok sömürü altındaki ülkelerin ilişkilerini incelediğimizde mesela Fransa ile Afrika arasındaki göç ilişkisine baktığımızda zorlama ile mi, yönlendirilen göç tipi mi olduğunu Afrika'dan kaçan insanlar üzerinden anlayabiliriz (Çağlayan, 2013: 96-97).

4.2. Mabongunje'in Göç Teorisi (Göç Sistemleri Teorisi)

Göç Sistemleri ile olarak bilinen göç teorisi gerçekleşen göç olaylarını belirli bir ekonomik faktörlerden ziyade göçün nedeninin belirli bir çevresel etkiler içerisinde inceler. Mabongunje 1970 yılında "Kırsal-Kentsel Göç Teorisine Sistemsel Yaklaşım (*Systems Approach to A Theory of Rural-Urban Migration*)"adlı makalesiyle göç sistemleri teorisinin öncüsü olmuştur.

Mabongunje göç olaylarının arkasında itme-çekici faktörlerinin yattığını, göçün sınıflandırıldığını, belirli gelişmiş yerlere insanların göç ettiğini belirtmiş ve göç ile mesafe kavramının önemine vurgu yapmıştır. Bu çalışmalar içerisinde gerek matematiksel yönlerle gerek formüllerle de desteklenmiştir, ancak göç sistemler teorisinde belirli bir matematiksel formüle dayanmadığını ve göç ilişkisinin daha çok sözel analizlere dayandığını vurgulamıştır (Mabongunje, 1970: 1-2).

Tarihselci-yapısal perspektiflere benzeyen göç sistemleri teorisi uluslararası ilişkilere, politik iktisada, kolektif eyleme ve kurumsal faktörlere vurgu yapar. Göç sistemleri teorisi, ülkelerin birbirleriyle göçmen değişimlerinde bulunan iki ya da daha fazla ülkeden oluşmaktadır. Göç sistemleri yaklaşımının ardında bazı bağlantılar bulunmaktadır. Bu bağlantılar da devletlerarası ilişkilerden, karşılaştırmalardan, kitlesel kültür bağlantılarından, aile ve sosyal ağlardan oluşmaktadır. Göçmenler sistemleri yaklaşımı içerisinde gerçekleşen göç hareketlilikleri; kültürel bağlara, yatırım bağlarına, ticarete, politik etkiye ve kolonyal sisteme dayanan göçmen kabul eden ve gönderen ülkeler arasındaki önceden oluşmuş bağlara göre gerçekleşmektedir. Örneğin; Cezayir'den Fransa'ya göç hareketinin temelinde Cezayir'de bulunan Fransız kolonisi varlığı ile açıklanırken, Almanya'daki Türklerin göç hareketi ise 1960'larda ve 1970'lerdeki

işçi alımlarına dayanır (Castles ve Miller, 1998: 23-25; Mabongunje, 1970: 5).

Bu sistem içerisinde gerçekleşen göç hareketliliğinin coğrafi olarak yakın olma zorunluluğu yoktur, genellikle ekonomik-politik ilişkileri yansıtır ve göç hareketliliği bu çerçevede gerçekleşir (Massey vd, 1993: 454). Amerika ile Meksika arasındaki göç olayının yakın mesafe ile ilişkilendirilirken, Afrika ile Fransa arasındaki göç uzak mesafe içerisinde gerçekleşir (Çağlayan, 2006: 82). Ülkeler birden fazla göç sistemine ait olabilirler ancak çoklu üyelik, kabul eden ülkeden ziyade gönderen ülkeler de daha fazla yaygın olan bir olgudur. Politik ve ekonomik koşullar değiştikçe, geliştikçe göç dengesi sabit kalmaz hatta ülkeler politik karışıklığa, ekonomik dalgalanmalara ve sosyal değişikliğe karşı sistemden çıkabilir ya da katılabilirler (Massey vd, 1993: 454).

Göç sistemleri yaklaşımı içerisinde makro ve mikro düzeyde değişiklikler gerçekleşmektedir. Makro düzeyde kurumsal faktörler yer alırken; mikro düzeyde göçmenlerin davranışları, etkileşimleri ve inançları yer almaktadır (Adıgüzel, 2018:32).

Bu yaklaşımın çekici yanlarından biri göçü artık doğrusal, tek yönlü, itme-çekici yönden ve sebep-sonuç hareketi olarak değil; döngüsel, birbirine bağımlı, giderek karmaşık bir yapı olarak değerlendirmesini sağlamıştır (Mabongunje, 1970: 16).

4.3. Zelinsky'nin Göç Teorisi

1971 yılında Wilbur Zelinsky göç hareketliliğini çok farklı bir perspektiften yorumlayarak açıklamıştır. "Hareketlilik Geçiş Hipotezi (*The Hypothesis of The Mobility Transition*)" adlı makalesi ile insanların göç kararlarını tarihsel bir açıdan, sosyal ve ekonomik gelişmeler içerisinde inceleyerek analiz etmiştir. Göçün bu olgulardan etkilendiğini ve bir modernleşme süreci içerisinde etkilerini açıklamıştır.

Zelinsky demografik geçiş teorisi ile göç kanunları arasındaki farka dikkat çeker. Zelinsky'nin kuramındaki sav, sosyo-ekonomik gelişimin belirli eşikleri elde etmedir. Her toplum yüksek ölüm oranının yüksek doğurganlık seviyesini dengeleme eğilimi olduğu

modern öncesi dengeye yakın yerden, düşük doğurganlık seviyesinin neredeyse düşük ölüm oranı ile eşleşen modern dengeye yakın bir aşamaya geçecektir ancak doğumlardaki bu düşüş geçiş dönemleri esnasında sayıca önemli bir büyüme sağlamak için ölümlerdeki azalışın oldukça gerisinde kalacaktır. Diğer ise göç kanunlarıdır ve ilk kez 1885 yılında Ravenstein tarafından oluşturulmuştur daha sonra Stouffer tarafından bazı değişiklikler yapılmış ve en sonra gelişimi ve sistemleştirmeyi Everett Lee tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaların göç hareketliliğine ilişkin yaklaşımları kaynaklar ve gidilecek yerlerle ilgili olmuştur (Zelinsky, 1971: 219-220).

Zelinsky'nin "Hareketlilik Geçiş Hipotezi" adlı çalışmasında göçün, modernleşme sürecinin doğası gereği sosyal ve ekonomik değişimlerin bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Zelinsky göç oranının ve şeklinin modernleşme aşaması (sanayileşme gibi) ve demografik faktörlerle (yüksek doğum oranları gibi) yakın bir şekilde ilişkilendirilebileceğini de vurgulamıştır (Hagen-Zanker, 2008: 9).

Zelinsky'nin hareketlilik geçiş hipotezi yaşamsal (hayatı idame ettirme) geçişi "hareketlilik geçiş" ile ilişkilendirir, bağlantı kurar. Zelinsky bilimsel bilginin gelişmesi vasıtasıyla modern insanoğlu demografik geçiş sonucunda ölüm ve doğum kontrolü şeklinde kendi fizyolojisi üzerindeki kontrolünü genişletmiştir. Yaşamsal geçiş artan hareketliliğe, ekonomik büyümeye ve modernleşme sürecine bağlayarak demografik geçişin genişletilmiş bir kavramı anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda yaşamsal geçişin "gelişme (gelişim)" olarak da adlandırabileceği anlamına gelir (De Haas, 2008: 12; Zelinsky, 1971: 222-223).

Zelinsky göç olgusunu 5 aşamadan meydana geldiğini ve bunların her bir evresinde göçün farklı şekillendiğini, etkilendiğinin belirtmiştir.

Tablo 2: Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Evreleri

Evreler		Özellikleri
1. Evre	Modern öncesi geleneksel geçiş toplumu	Yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranların olduğu ve nüfusun az arttığı; göçün sınırlı olduğu dönem.
2. Evre	Erken geçiş toplumu	Ölüm oranlarında hızlı düşüşün ve büyük nüfus artışın olduğu; döngüsel, kırsal sömürgeleştirme sınırlarının, kırdan-kente ve uluslararası göçün arttığı dönem.
3. Evre	Geç geçiş toplumu	Doğurganlıkta önemli azalış ancak nüfus büyümesindeki artışın hızının yavaşlatıldığı; uluslararası göçün hızlı bir şekilde azaldığı, kırdan-kente iç göçün yavaşladığı dönem.
4. Evre	Gelişmiş toplum	Düşük seviyede stabilize edilmiş doğum ve ölüm oranların, nüfus artışının az olduğu; yerleşim göçünün, kentten-kente göçün daha önemli hale geldiği ve bu aşamadaki ülkelerin gelişmekte olan ülkelere gelen vasıfsız ve yarı vasıflı insanların gelmesiyle kendilerini net göç gönderen ülkeden net göç alan ülkelere dönüşmesinin olduğu dönem.
5. Evre	Gelecekteki süper ileri toplum	Doğum ve ölüm oranlarının düşük seviyede devam ettiği; çoğu iç göçün kentten-kente, yerleşim içi olduğu ama gelişmiş ülkelere işçi göçünün devam ettiği dönemdir.

152

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Kaynak: De Haas, 2008: 12-13; Zelinsky, 1971: 230-231.

4.4. Wallerstein'in Göç Teorisi

Immanuel Wallerstein'in göç ile ilgili çalışması "*merkez-çevre kuramı, dünya sistemleri analizi, modern dünya sistemler teorisi*" olarak da bilinir. Wallerstein'in göç ile ilgili araştırmaları, çalışmaları ve göçe neden olan faktörleri şimdiye kadar anlatılan teorilerden farklı bir açıdan değerlendirmiştir. Göç hareketliliğinin nedeninin kapitalist sistem olduğunu, ülkeler arası ilişkilerle, kolonyal bağlarla olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Wallerstein 1974 yıllarında yayınlanan dünya sistemleri analizinin göç temelini merkez ve çevre ülkeler arasında gerçekleştirdiği vurgular.

Wallerstein dünya meselelerine ilgisi lise yıllarında başlamıştır. Ailesinin politikayla çok ilgili olması ve sürekli evde bu konuların tartışılması şüphesiz onu bu konulara itmiştir. Kendisi ikinci dünya savaşı yıllarında New York şehrinde lise eğitimi yıllarında başlamış

olduğunu varsayar. Evde tartışılan konular Nazizme, Faşizme karşı mücadele bazı başlıklardan biridir. İki ülke arasındaki ilişkiler, devletlerin savaş zamanlarında birlikleri ve uluslararası yapıyı bölen şeyler diğer konulardır. Tüm bu evde konuşulan, tartışılan konuların hepsi Wallerstein'i dünya sistemleri analizine götürmüştür diyebiliriz (Wallerstein, 2000: XV).

Kendisi entelektüel kaygı ve birlik çabalarını Afrika üzerinde çalışmaya karar verdiğini belirtir. Fransızca konuşabilmesi, bağlantılar kurabilmesi Avrupa'ya ait dilbilimsel engeli olmadığı için onu Afrika'yı araştıran birkaç bilim insanından biri olduğunu göstermektedir (Wallerstein, 2000: XVI). Afrika ülkeleri ile çalışmalarının diğer etkeni ise Afrika ülkelerinin bağımsızlık mücadelelerini incelemesi ve kolonyal bağlarını araştırmak olmuştur. (Wallerstein, 2005). Kendisini tarihçi, toplumbilimci ve makro düzeyde küresel kapitalist ekonomi teorisyeni olarak tanımlayan Wallerstein, dünyadaki olaylara özellikle kendi sisteminin temelini oluşturduğu 16.yy'a (olaylarına) dayandırır³. Wallerstein gerçekleşen tüm göç olaylarının altında politik, siyasi, ekonomik değişkenlerin yattığını ima eder ve bunları da bir sisteme bağlar, gerçekleşen göç hareketlilikleri bu sistemler içerisinde gerçekleştiğini belirtir.

Homo-erectus'un bir milyonu aşkın yıl önce Afrika'dan ayrıldığında beri, çağdaş (modern) devletler arasında insanların sürekli transferi, sosyal, çevresel, politik ve ekonomik değişimlere karşı insanların tepkisi göçü meydana getirmiştir. Dünya sistemler analizi modern kapitalizmi açıklar, insan topluluklarının diğer ülkelerle etkileşimini inceler (Kardulias ve Hall, 2007:1).

Wallerstein'in bu kuramının temelini Annales Okulu olarak bilinen yere borçludur. En büyük temsilcisi Fernand Braudel'dir. Okul olaylara tarihçi bir yaklaşıma sahiptir (Sorinel, 2010:221). Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi tarihçi, sosyolog olan kişilerden oluşan bağımlılık yaklaşımı 1960'larda başlamıştır ve dünya sistemler analizleri içerisinde gelişmiştir (Hennings, 2013: 19). Bu yaklaşım perspektifinde merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış bir dünya sistemi vardır. Coğrafi ve kültürel olarak farklı olan yapıya ülkelerde

³ <http://blog.milliyet.com.tr/bir-sosyolog--immanuel-maurice-wallerstein/Blog/?BlogNo=247890> erişim tarihi: (30.08.2018)

merkez denilen sermaye yoğunlukta, çevre ise işgücü yoğunlukta bir yerdir ve bu merkez (çekirdek) bölgeler kapitalist ekonomi içerisinde en çok kazanç elde eden ülkelerdir (Sorinel, 2010: 222; Saenz, 2012: 191). Karşılıklı birbirlerine bağımlı olan bu merkez ve çevre ülkeler, tarihsel açıdan kolonyal bağlarla, sömürgecilik hareketleri ile bu ikili ülkelerin temelini oluşturur.

Geçmişte Merkezlerin çevreye nüfuz etmesi kolonyal sistemlerle olurken, şimdilerde merkez ülkelerinin kapitalist ağlarını çevre ülkelere nüfuz etmesi neo-kolonyal devletler ve çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Merkezin çevreye olan bağımlılığını ucuz işçi gücü, ham maddeler, arazi gibi etkenler oluşturmaktadır. Merkezin çevreye çeken vahşi cazibe yüksek kar ve daha büyük servet elde etme arzusu olduğu için kapitalist firmaların sahipleri, yöneticileri çevreye girmek isterler (Arango, 2000: 290; Massey, 1993: 444-445). Dünya sistemler analizinde ya da merkez-çevre kuramında ki göç hareketliliği kapitalist ekonomilerin gelişmekte olan ülkelere girip alanlarını genişletmek istemesinden kaynaklanmaktadır (Garip, 2000:7-8). Merkez çevreye hammadde, işçi gücü ihtiyacından dolayı açısından bağımlı iken, çevrenin merkeze bağımlılığını kapitalist gelişmelerini tamamlamak, ekonomik açıdan refahlarını artırmak gibi etkenler oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006: 80).

Dünya sistemler teorisine göre, göç kapitalist gelişme sürecinde kaçınılmaz olarak meydana gelen bozulmaların doğal bir çıktısıdır. Kapitalizm Batı Avrupa'dan, Kuzey Amerika'dan, Okyanusya'dan ve Japonya'dan dışa doğru genişledikçe, Dünya'nın her büyük bölümleri ve artan insan nüfus oranları dünya piyasası ekonomisine dahil edilmektedir. Çevre ülkeler içerisinde işgücü, hammadde ve arazi piyasalarının kontrolü ve etkisi altında kaldıkça, göç akımı(akışı) şüphesiz meydana gelmektedir (Massey, 1993: 445).

Bu perspektif, kapitalist sistem içerisinde göç hareketliliğinin nasıl meydana geldiğini arazi, ham maddeler ve işgücü açısından incelemektedir.

a) Arazi yönünden göç hareketi: Var olan tarımsal kaynaklardan en yüksek karı elde etmek ve küresel mal piyasalarında rekabet edebilmek için, çevre alanlarında bulunan kapitalist çiftçiler topraklarını sağlamlaştırmayı, üretim yöntemlerini makineleştirmeyi, ihracat için mahsul üretmenin peşinde olurlar.

Yüksek tohum getirili, suni gübre, böcek ilaçları gibi endüstriyel olarak üretilen girdiler uygulamanın, kullanmanın peşine düşerler. Arazi toplulaştırması mirasa ve ortak intifa haklarına dayanan geleneksel arazi kullanım sistemlerini tahrip eder, ortadan kaldırır. Makineleşme el emeği ihtiyacını azaltmakta ve birçok tarım işçisini üretimde atıl hale getirmektedir. Bu sistem aynı zamanda geçim kaynağına dayalı geleneksel sosyal ve ekonomik ilişkileri sarsar, bozar ve modern girdilerin kullanılması düşük birim fiyatlarında yüksek mahsul vereceği için küçük ve kapitalist olmayan çiftçileri yerel pazarların dışına itilmesine neden olur. Bu sistem, yerel tarımla uğraşan kesimin hareket eden bir işgücü oluşmasına sebebiyet verir.

- b) Ham madde yönünden göç hareketi: Küresel pazarlarda satışa sunulan hammaddelerin çıkarılması ücretli işgücüne dayanan endüstriyel yöntemler gerektirmektedir. Eski köylülere önerilen ücret sabit rol ilişkilerine ve karşılıklı (iki taraflı) sisteme dayanan geleneksel sosyal ve ekonomik organizasyon biçimlerini sarsmaktadır aynı zamanda soysal değişim, özel kazanım ve yeni bireycilik anlayışlarına dayanan yeni işgücü piyasaları yaratmaktadır. Bu eğilimler gelişmekte olan bölgelerde, genellikle uluslararası yayılmalarla birlikte, işgücünün coğrafi hareketliliğini de teşvik etmektedir.
- c) İşgücü yönünden göç hareketi: Merkez ülkelerden gelen firmalar geliştirmekte olan ülkelere montaj sisteme dayalı tesisler kurmak için çevre ülkelere girerler çünkü firmalar burada düşük ücret avantajından faydalanmak isterler. Fabrika çalışanlarına talep, yerel işgücü piyasasını güçlendirmekte ve geleneksel üretim ilişkilerini zayıflatmaktadır. Burada işgücünün çoğu kadınlardan oluşmaktadır. Bu piyasayı kadınlar oluşturduğu için erkekler için iş imkanları kısıtlı hale gelmektedir ancak fabrikada çalışma koşulları kötü olduğundan ve ücretlerin düşük olması kadınları birkaç yıl çalıştıktan sonra yeni fırsatlar aramak için işten ayrılırlar. Bu fabrikaların çevre ülkelerde kurulması yerel üreticiyi olumsuz etkilemekte, çevre ülkede rekabet edilebilecek ürünler üretilmekte ve köylü ekonomisine zarar vermektedir. Bu piyasanın erkeklere işgücü imkanı sağlamadan kadınlara imkan tanınması işgücünü dışlayıcı ve onları modern tüketim ve endüstriyel iş için sosyalleştirecektir. Bu sistem sosyal, ekonomik olarak kökten

değişmiş ve göç etmeye yatkın bir nüfusun yaratılması ile sonuçlanır (Massey, 1993: 445-446).

Çevresel bölgelerde göçmenler yaratan ekonomik kapitalist ülkeler aynı zamanda bu göçmenleri kendi ülkelerine de çekmektedir. Piyasaya yayılma süreci ile yerinden edilmiş bazı insanlar gelişmekte olan toplumların kentleşmesine yol açıp, şehirlere hareket etseler de, onların çoğu doğal olarak yurtdışına çekilmektedir çünkü küreselleşme sermayenin yaratıldığı yerlere ideolojik ve maddi bağlantılar yaratmaktadır. Bu bağlantıların göç üzerindeki etkilerini incelendiğinde göç hareketlerini anlamada daha iyi yardımcı olacaktır.

156

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

a) Maddi bağlantılar yönünden göç hareketi: Merkez ülkeler malların taşınması, montajların kurulması, hammadde çıkarıp ihraç etmeyi, ticari faaliyetleri yönetimleri gibi işleri halletmek için bağlantılar oluştururlar ve yatırım yapılacak çevre ülkelere iletişim ve ulaştırma bağlantılarını genişletirler. Bu bağlantılar sadece malların, ürünlerin, bilgi ve sermaye hareketliliğini kolaylaştırmaz aynı zamanda insanların uluslararası hareket maliyetlerini de azaltır, göçe teşvik eder. Yatırım ve küreselleşme iletişim ve ulaştırma altyapısının oluşumuna eşlik ettiği için, uluslararası işgücü hareketi uluslararası mal ve sermaye hareketini ters yönde takip eder.

b) İdeolojik bağlantılar yönünden göç hareketi: Ekonomik küreselleşme süreci çevre ve merkez ülkeler arasında kültürel bağlantılar yaratmaktadır. Bu kültürel bağlantılar uzun süre devam etmektedir ve merkez ülkenin çevre ülkeyi sömürmek ve yönetmek için kendilerini yansıtan, kurulmuş yönetim ve eğitim sistemi olan kolonyal bir geçmişi yansıtır. Örneğin; Senegallilerin Fransızca bilmesi, ekonomik işlemlerinde Fransız Frang'ı kullanmaları gibi. Bir diğer örnek Hintlilerin, Pakistanlıların İngilizce öğrenmeleri, İngiliz tarzı lisans eğitimleri almaları, Britanya Milletler Topluluğu'na üye olmaları gösterilebilir. Bu ideolojik ve kültürel bağlantılar Merkez ülkelerden yönlendirilmiş kitlesel iletişim ve reklam kampanyaları ile desteklenmektedir. ABD, Fransa, İngiltere, Almanya gibi merkez ülkelerden televizyon programları yapılması bu ülkeler hakkında yaşam biçimleri, yaşam standartları hakkında bilgiler aktarırlar ve

yabancı reklamlar çevre ülkelerdeki insanlara modern tüketici zevklerini aşırlarlar.

- c) Küresel şehirler açısından göç hareketi: Dünya ekonomisi bankacılık, finans, yönetim, teknoloji üretimi açısından bazı küresel şehirler tarafından yönetilmektedir. Küresel şehirler ABD'den New York, Los Angeles; Avrupa'dan Londra, Paris, Milano; Pasifik'ten Osaka, Tokyo gibi ülkeler oluşturmaktadır. Büyük şehirlerde nitelikli insanlar tarafından hizmetler karşılanmakta iken, vasıfsız işçilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Garson, otel çalışanları ve ev hizmetleri gibi hizmet almak için talep yaratılmaktadır. Sanayi üretiminin değişmesi, bilgisayar ve telekomünikasyon sektörlerindeki genişleme hem birincil sektörde hem de ikincil sektörde işçiler için talep oluşturmaktadır. En alt kademedeki işleri yerliler yapmak istemediklerinden, bu sektördeki işgücü talebi göçmenler tarafından sağlanmaktadır. Üst kademedeki işler iyi eğitilmiş yerliler ve vasıflı göçmenlerden oluşmaktadır. İyi eğitim almamış (orta seviye eğitilmiş) yerli işçiler ise orta kademedeki azalan işlere takılırlar ve bu yerli işçiler küresel şehirlerden göç ederler ya da destek amaçlı sosyal sigortalarına güvenirlir (Massey vd, 1993: 446-447).

4.5. Piore'nin Göç Teorisi

Micheal Piore'nin 1979 yılında "İkili(ikiye bölünmüş) İşgücü Piyasası Hipotezi (*The dual labor-market hypothesis*)" ile ortaya attığı kuramında göç hareketliliğinin altında ikiye bölünmüş işgücü piyasasının yattığını vurgular. Burada birincil sektör ve ikincil sektör olmak üzere iki sektörden piyasayı oluşturmaktadır.

Temellerini attığı ikili işgücü piyasası kuramını incelerken 1970'li yıllarda kent bölgelerinde çalışan dezavantajlı insanların yaşadıkları problemler üzerine incelemeler yapmıştır, özellikle siyahi insanlar üzerinde. Temel yaklaşımının ardında sosyo-ekonomik hareketliliğe değinmek ve bu hareketliliği anlamak olduğunu vurgulamıştır (Piore, 1972: 1).

İkiye bölünmüş işgücü piyasasının temel hipotezlerini oluşturan birincil sektör ve ikincil sektördür. Birincil sektörde; ikinciye nispeten yüksek maaş, daha iyi çalışma koşulları, işte yükselme şansı, iş

yönetiminde eşitlikçi ve adil bir süreç içerisinde oluşan bir yapıdan oluşur aynı zamanda istihdamda istikrar vardır. İkincil sektörde birincinin aksine işte çok az ilerleme şansı, daha kötü çalışma koşulları ile düşük maaşı olan yapıdan oluşmaktadır. İkincil sektörde, iltimasçılığa (kayırmacılığa) dayanan çalışanlar ile amirleri arasında kişiselleştirilmiş bir ilişki bulunmaktadır. Aynı zamanda ikincil sektör sert ve değişken çalışma koşullarına elverişlidir. İkincil sektörün birincisinden ayıran diğer özelliği ise işgücü arasında yüksek bir cironun olması ve istihdamdaki dengesizliktir (Piore, 1972: 1-2).

158

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Birincil sektörde işler ülkenin yerlileri tarafından gerçekleştirirken, ikincilde ise göçmenler tarafından sağlanır. Birincisinde vasıflı-yüksek nitelikli işler olurken, ikincisinde vasıfsız-niteliksiz işler olmaktadır (Piore, 1979: 35; Kumpikaite ve Zickute, 2012: 389). Buradaki iki sektöre bölünmüş işgücü piyasasındaki diğer fark, birincinin yüksek iş güvencesi ve sigorta imkanları olurken ikincisinde ise bu imkanlar yoktur ya da çok az iş güvencesine sahiptir (Blaauw ve Uys, 2006: 251). Birincil piyasada sermaye yoğun üretim yöntemleri ve ağırlıklı olarak yüksek vasıflı, becerili işgücü ile nitelendirilirken, ikincil sektörde düşük vasıflı işgücü ve emek yoğun üretim yöntemleri ile nitelendirilir. Sanayi toplumlarında işgücü yoğunluğu gerektiren işlerde emek talebi sürekli olacaktır (Jennisen, 2004: 33; Piore, 1979: 37). Uluslararası göçün gelişmiş ülkelerdeki sanayi ülkelerinin işgücü ihtiyacından dolayı meydana geldiği ortaya çıkmaktadır (Grubanov-Boskovic ve Natale, 2017: 4).

Piore, uluslararası göç hareketliliğine sebebiyet veren göçmenlerin geldikleri ülkedeki düşük maaş, yüksek işsizlik gibi itici faktörlerden meydana gelmediğini, göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki çekici faktörlerden dolayı göç hareketinin meydana geldiğini vurgular. Kabul eden ülkelerde yabancı işçilere sürekli ve kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğunu da ekler (Massey vd, 1993: 440-441; Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016: 23).

Talep yönlü bu göç hareketi, gelişmiş sanayi toplumlarının ve ekonomilerinin dört temel özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bunlar;

- a) Yapısal enflasyon: Ücretler sadece arz ve talebin durumlarını yansıtmaz aynı zamanda sosyal özellikleri, prestiji ve statüyü de yansıtır. İşverenlerin önerdikleri ücretler piyasadaki işgücü arzındaki değişmeye karşı cevap vermede tamamen özgür

değildir. Resmi kurumsal mekanizmalar (sendika sözleşmeleri, bürokratik düzenlemeler gibi) ücretlerin insanların beklediği ve algıladığı prestij ve statü hiyerarşiye karşılık gelmesini sağlar. Hiyerarşinin alttaki vasıfsız işçilerin ücretleri artırılırsa hiyerarşi düzeni bozulmuş olur ve diğer hiyerarşinin diğer seviyelerinde ücret artışı için baskı olur (Massey vd, 1993: 441). Buradaki tek çıkar yolunun ücretleri düşük tutmak olduğu ortaya çıkıyor. Gelişmiş ülkedeki yerlilerin düşük ücrete bazı sendikalardan dolayı razı olmayacakları için de ikincil sektöre göçmen alımı en cazip yol olacaktır (Abadan-Unat, 2002: 11).

- b) Motivasyon problemleri: Hiyerarşinin çalışanları için motivasyonlar (güdüler) çok önemlidir çünkü onlar sadece gelirleri için değil aynı zamanda sosyal statülerini korumak ve yükseltmek için de çalışırlar. Hiyerarşinin en altındakilerin statü ya da prestiji önemsemedikleri için para kazanmak isteyen bir işçi grubu vardır çünkü geldikleri ülkelere göre aldıkları ücret durumları daha iyidir. Dahası çalıştıkları ülkede kendilerini toplumun bir parçası olarak görmedikleri gibi yabancı emeklerini ve işçi dövizlerini kayda değer onur ve prestij taşıdığı için, kendi ülkelerinin bir üyesi olarak görürler (Massey, 1993: 441-442). Sosyal hiyerarşinin en altındaki işlerde ve düşük ücretli işlerde yerlilerin istekli, ilgili olmadıklarını görüyoruz. Bu boşluklarda her zaman göçmenler tarafından doldurulacaktır (Gheasi ve Nijkamp, 2017: 4).
- c) Ekonomik düalizm: İkili piyasa içindeki sermaye ve işgücü arasında spesifik bir fark vardır. Sermaye sabit üretim faktörüdür. Sermaye talebin dalgalanmaları karşısında boşa düşebilir(atılabilir) ancak bırakılamaz. Sermaye sahipleri her zaman işsizliğin maliyetine katlanmak zorundadırlar. İşgücü ise değişkendir. Talep azaldığı zaman, emek kolay bir şekilde bırakılabilir (Piore, 1979: 36). Ve birincil sektörde çalışanlar kalifiyeli, yetenekli kişiler olduğu için firmalar için önemleri büyüktür. Katkılarından dolayı firmaların beşeri sermayesini oluştururlar. Birincil sektörde çalışanları çıkarmak çok büyük maliyet sebebiyet vermektedir. Eğer işten ayrılırlarsa kıdem tazminatı, işsizlik ödeneği gibi ve belirli sendika haklarından dolayı ciddi mali yükümlükler getirir. Bu yüzden; birincil sektördeki çalışanları çıkarmak pahalı hale gelir çünkü onlar artık sermaye gibi olmuşlardır. İkincil sektörde ise vasıfız, istikrarsız işler yapılır. Burada çalışan işçileri

çıkarmanın işverene ya çok az maliyeti ya da sıfır maliyeti olacaktır bu yüzden onları işverenler dilediği zaman işten çıkarabilirler. İşveren durgunluk dönemlerinde çalışanlarını ellerinde tutarak genellikle parasını kaybedecektir (Massey vd, 1993: 442).

- d) İşgücü arzının demografisi: Bu sektörlerde düşük ücretli, memnun edici olmayan şartlar altında, büyük istikrarsız sektör içinde ve çok az ilerleme şansı olan ikili piyasa içerisinde her zaman çalışmak isteyen işçiler olmuştur ve bu da sürekli bir talebin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu işler geçmişte kadınlar ve gençler tarafından karşılanmıştır. Kadınlar ilk çocuklarının doğumlarına kadar iş gücünü katılma eğilimi göstermişler ancak çocukları büyüdükten sonra daha çok katılma eğilimi içerisinde bulunmuşlardır. Çocuklar ise deneyim sahibi olmak, farklı mesleki görevlerde bulunmak ve ekstra para kazanmak için bu işgücüne tarihsel olarak sürekli girip çıkmışlardır. Gelişmiş sanayi toplumlarında bu sosyo-demografik yapı daralmıştır. Kadınların işgücüne katılımların artması kadınların işlerinin gelir kadar sosyal statü kazanmak isteyen bir yapıya dönüştürmüştür. Boşanmaların artması, kadınların işlerini birincil gelir desteği kaynağına dönüştürmüştür. Örgün eğitimin artması ve doğum oranlarının azalması çocukların işgücüne katılımlarını azaltmıştır (Massey vd, 1993: 443).

5. YENİ GÖÇ TEORİLERİ

Yeni göç teorileri yaklaşımda ise Wolpert (1965), Stark ve Bloom (1985), Guilomoto ve Sandron (2001), göçün insanlar arasında bir etkileşimle bilgi ağlarının genişlediği ve bireyler karar alırken göç sürecine kendisinin dışında aileleri de dahil edip göç kararında etki yaptıklarını belirtmişlerdir. Bireyin rasyonel davranış yönünü eleştirerek davranışsal yanlarını da incelemişlerdir. Bu perspektif küreselleşen göç çağında yaşadığımız zamanda göçün bireylerin yasal-yasal olmayan yollarla gerçekleşen göç hareketlerini araştırmışlardır. Bu yaklaşımın kurumsal yönü diğer teorilerden ayıran sarıh yönüdür.

5.1. Wolpert'in Göç Teorisi

Julian Wolpert 1965 yılında "Göç Etme Kararının Davranışsal Yönleri (*Behavioral Aspects of The Decision to Migrate*)" adlı makalesi ile göçmenlerin göç etme kararlarını farklı bir perspektiften incelemiştir. İnsanların göç etmedeki kararlarını davranışsal bir modelden değerlendirmiştir.

Şimdiye kadar olan göç kararına olan yaklaşımlarda ücret, maaş, yer işgali gibi farklılıklara değinilmiştir. Ancak tahmin edici modeller bu bulgular üzerine pek kurulmamış ve göç davranışında bu özelliklerinin karşılıklı bağımlılıklarını ya da bağılıklarını dikkate pek almamıştır. Wolpert amaçlarından birinin ayrımsal göç davranışının potansiyel yararlılığını göstermek olduğunu belirtmiştir. Göçün davranışsal merkezi kavramlarını 3 bölümden oluşmaktadır (Wolpert, 1965:159-161).

Bunlar; 1) Yer yararlılığı kavramı

2) Arama davranışına alan teorisi yaklaşımı

3) Eşik oluşturmada yaşam döngüsü yaklaşımı (Wolpert, 1965:161).

Wolpert'in davranışsal iç göç modeli, maliyet-fayda analizine benzer ve bireylerin göç eyleminin gerçekleştirip gerçekleştirilmemelerini rasyonel beklenen kararlarına göre karar verdiklerini, kararlarını gerçekleştiren nihai kararlarına göre almadıkları varsayılmaktadır. Bireylerin arzu ettikleri amaç edindikleri bir fayda eşik düzeyleri vardır. İnsanlar göç edip etmemelerini ve hangi yere göç edeceklerini bu fayda eşiklerinden yararlanarak, yer yararlılıklarını karşılaştırırlar (Hagen-Zanker, 2008: 10). İnsanlar buldukları yer ile gitmek istedikleri yerlerdeki faydaları(kamu hizmetleri gibi) kıyaslarlar ve göç kararlarını da buna göre alırlar.

Bulunulan yerdeki yerin faydaları geçmiş ve gelecekteki kazanımlara dayanır fakat varılmak istenen yerdeki faydalar ise beklenen kazanımlara bağlıdır (Hagen-Zanker, 2008: 10). Bu eşik modeli yaklaşımının değişen çevre özellikleri ve bireylerin durumları bir arada ifade edilmektedir. Wolpert dışarı göçün bölgenin demografik özelliklerine ve geçmişteki göç davranışlarına duyarlı olduğunu

belirtmiş ancak göç kararı bir kez alındığında göç oranlarındaki şekli ekonomik fırsatlardan, fırsatların türlerinden ve çevresel rahatlıktan etkilenebilir (Simmons, 1980: 150).

Bilgi sübjektifliğe dayanmaktadır ve bu bilgi kişisel eylem alanlarına sahip olan bireylerin eksik bilgisine dayanır bu yüzden de rasyonellikleri sınırlıdır. Eylem (aksiyon) alanları da kişilerin özelliklerine, çevrenin değişkenliğine ve bireylerin hayat, yaşam evrelerine bağlıdır. Göç akımları bireylerin yerin fayda değerlendirmeleri sonucu meydana gelmektedir ve bu değerlendirmeler tam enformasyon standartlarına ve rasyonelliğe göre mutlaka optimal değildir (Hagen-Zanker, 2008: 10-11).

162

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Wolpert 1966 yılında "Çevresel Strese Göre Uyum Olarak Göç" ile bir makale daha yayınlarken göç kararlarını alırken insanların gergin ve stresli anlarda kararlar aldıklarını, rasyonel olmayan ve aceleci kararlar aldıklarına vurgu yapar. Stres göç kararı sürecinde aceleci kararı tetikleyerek yanlış kararlar almaya ve göç kararına ek olarak önyargıya sebebiyet verir (Wolfel, 2005: 10; Bennett ve Gade, 1979: 20).

5.2. Network (Ağlar) Göç Teorisi

Ağlar teorisi olarak bilinen yaklaşımın arkasında göçmenler arasında network(ağlar) yatmaktadır. Göç etmiş insanlar ile göç etmek isteyen insanlar arasında gerekli bilgi, tecrübe ve yönlendirmeler vardır. İnsanlar bir yere gitmek istediğinde giden insanlar ile ilişkiler ağı yöntemiyle birbirlerinden istifade ederler. Bizdeki yaşanmış örneği Türkiye-Almanya'dır. 1960'larda ilk giden insanlarla sonradan gitmek isteyen insanlar arasındaki kurulan ağlar bu yaklaşıma verilebilecek iyi bir örnektir.

Göçmenler göç etme kararlarını alırken itme-çekme kuramına göre, rasyonel davranışlara göre ekonomik temelli alırken, bu kuram göç eden kişilere daha çok odaklanmıştır ve bu ağlar yaklaşım içerisinde literatürdeki en çağdaş yaklaşımı Massey ve çalışma arkadaşları yapmışlardır (Spittel, 1998: 1).

Göçmen ilişkiler networku göçmenlerin buldukları yer ile göç etmiş oldukları yerlerdeki göçmenlerle, göç etmek isteyenlerle ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık, arkadaşlık

bağlarından oluşan bir ağıdır. Bu ağlar yaklaşımı göç etmek isteyen insanları göçe teşvik eder aynı zamanda da insanları sıkıntılı anlarında çözüm bulabilecekleri ya da iş edinme noktasında faydalanabilecekleri bir toplumsal sermayedir (Abadan-Unat, 2002: 18).

Göç ağları aynı topluluk kökeninin, arkadaşlığın ve akrabalık bağları boyunca, göçmenleri, önceki göçmenleri ve buldukları yerdeki göçmen olmayanları ve varmak istenilen yerdeki göçmenleri hepsini birbirlerine bağlayan kişiler arası setlerden oluşur. Göç ağları göç hareketinin maliyetini ve risklerini azalttığı için ve göç etmede beklenen getiriyi artırdığı için, uluslararası göç büyük olasılıkla artar. Burada en önemli etkileri şüphesiz maliyetleri azaltması ve riskleri düşürmesidir (Massey vd, 1993: 448-449).

Ağlar teorisi (ilişkiler ağları) içerisindeki insanlar birbirleriyle bilgiler paylaştıkları, iş bulmada yardımlarını ve ev bakma gibi yardımlarını sağladıkları sürece, bu ağların varlığı göç etme eğilimini artırır (Olejarova, 2007: 17). Göçmenlerin birbirleriyle olan etkileşimleri yerel seviyede sosyal, ekonomik entegrasyona da yardımcı olmaktadır. Göçmenlerden oluşan sosyal sermayenin göç edenlere daha iyi bir iş bulacaklarına inandırır ve aynı zamanda bu sosyal sermaye ekonomik sermayeye dönüşür (Kindler vd, 2015: 6). Sosyal ağların en önemli özelliklerinden birisi sosyal ağların organizasyonel ağları hem de kişiler arası bağları kapsayabilir; bir diğeri ise ağların belli bir dereceye kadar uyumlu stratejiler olarak görülebilmesidir (Weber, 2014: 4).

İki ülke arasındaki göç akışının büyüklüğü istihdam oranları ve ücret farklılıklarıyla güçlü bir şekilde ilişkili değildir çünkü bu değişkenlerin göçü, ister artırıcı ister engelleyici yönleri olsun fark etmez, ilişkinin güçlü olmama sebebi göç etmenin maliyetini ve risklerini azaltmasıdır. Bunlar önemini kaybetmektedir. Ağlar genişledikçe, göç etmenin riskleri ve maliyetleri düştükçe akım (göç akışı) sosyoekonomik şartlarda daha az seçici olur ve gönderen toplumun da daha fazla temsilcisi olur. Hükümetler göç akışlarını kontrol etmekte ciddi derecede zorlanabilirler çünkü ağ oluşum süreci kontrollerin dışında gerçekleşmektedir (Massey vd, 1993:450; Abadan-Unat, 2002: 20; De Haas, 2008: 19-20).

5.3. Stark ve Bloom'un Göç Teorisi

Stark ve Bloom'un 1985 yılında ortaya attıkları "İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi (*The New Economics of Labor Migration*)" adlı makale ile göç hareketliliğine değinmişlerdir. Bu yaklaşım işgücü göçünün yeni ekonomisi, göçe yeni ekonomik yaklaşım olarak bilinen kuram, göç sürecinde tek bir kişinin değil diğer hane halkında bulunan kişilerin de göç kararında etkili olduğu ve gelir maksimize etmeyi değil bunun yanında riskleri minimize etmeyi amaçlayan bir bakış açısına sahiptir.

164

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

İşgücü göçünün yeni ekonomi kuramı, göç kararının mikro bireysel düzeyden daha makro düzeyde aile, hane halklarını da işin içine katarak bu çerçeve içerisinde alındığını vurgular. Buradan alınacak kararın kolektif bir karar olduğu anlaşılır. Bu yeni ekonomi kuramının amacı sadece gelir artırmak değildir aynı zamanda işgücü piyasasındaki başarısızlıkları, piyasa başarısızlıklarını kapsayan risk yönetimi stratejisidir (Stark ve Bloom, 1985:174; Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016: 22-23; Taylor, 1999: 64). Piyasa başarısızlıkları eksik veya bozuk kredi ve sigorta piyasalarını kapsamaktadır. Kişiler gelir risklerine karşı sigortaya almak isterler, üreticilerde kendilerini finansman açısından garantiye almak isterler (Taylor, 1999: 74).

Burada alınacak göç kararının bireysel bir fayda analizinden ziyade aile analizi içerisinde alındığı ortaya çıkmaktadır. Gidilecek yerdeki farklılıklar hesap edilirken, mutlak gelir ile birlikte göreceli gelir de hesaba katılmaktadır. Gelir farklılıkları yeni ekonomi kuramında göç kararında önemli bir rol oynarken; piyasa başarısızlıkları, aileler arasında diğerkamlık, göreceli yoksunluk ta önemli bir rol oynamaktadır (Budnik, 2011: 11-12).

Aile üyeleri göç kararında buldukları yer ile gidecekleri ülkelerdeki ekonomik faaliyetleri saptayarak gelirdeki dalgalanmaları ve iş güvenliği riskini en aza indirecek bir gelir elde etmenin peşine düşerler. Eğer geldikleri yerde bir gelir bozulması olursa bu işçi dövizleri ile telafi edilebilir. Göçmenin geldiği yerde ekonomide bozulmalar meydana geldiğinde, dara düşüldüğünde göçmenin ailesine göndereceği paralar ile geçenebilir hatta göçmen havaleleri aile bireylerine gönderilince vatanlarında bulunan aile üyeleri bunu tasarruf ya da yatırım amaçlı kullanabilir (Stark ve Bloom, 1985: 174-175; Abadan-Unat, 2017: 56). Burada göçmenlerin bu gelirlerini

ailelerine göndermelerinin arkasında, geride bıraktıkları ailelerini önemsemeleri yatmaktadır aynı zamanda bu yeni ekonomi kuramında diğerkamlik davranış ilkesinin olduğunu göstermektedir (Stark ve Bloom, 1985:174; Loschmann and Siegel, 2013: 4).

5.4. Guilomoto ve Sandron'un Göç Teorisi

Gelişen göçmen ağları, insanların birbirleriyle kurdukları bağlar göç maliyetini azaltmakta ve insanları teşvik etmektedir. Göçmenler her zaman gitmek istedikleri yere kolayca gidememekte önlerine bir takım yasal engeller çıkmaktadır. 2001 yılında Guilomoto ve Sandron'un geliştirdiği göç teorisi aynı zamanda "*Kurumsal Teori*" ile anılmaktadır. Kurumsal teori yaklaşımında, göçmenler ile gitmek istenilen yerdeki problemlere karşı analiz edilmiş, geliştirilmiş bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşım içerisinde, göçmen gönderen ülke ile bu göçmenleri kabul edecek olan ülkedeki işverenler arasındaki dengesizlikten yararlanmak, sermayeye dönüştürmek isteyen birçok kurum ve kuruluşlar oluşmuştur. Sanayileşmiş ülkelerde iş arayan göçmenler ve bu sanayileşmiş ülkelerde sınırlı vizeler arasında bir uyumsuzluk vardır. Bu uyumsuzluğun ortaya çıkardığı sorunların üstesinden gelmek için kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen kurumlar vardır. Kar amacı gütmeyenler göçmeni anlamak, insani yönünü önem verirken; kar amacı güden kurumlar ise bu sorunların üzerinden yasa dışı nasıl üstesinden gelinir ve nasıl para kazanılır buna önem vermektedir. Bu sorunları ise sahte evraklar düzenleyerek, seyahat için belgeler düzenlemek ve özellikle gitmek isteyen göçmenler ile hedef ülkedeki vatandaşlar arasında sahte evlilikler düzenleyerek aşmaya çalışmaktadırlar. Bunların karşılığında bu kurumlar belli ücretler almakta ve yüksek oranlarda kredi imkanları sağlamaktadırlar. Kar amacı gütmeyen kurumlar göçmenlik yasaları hakkında bilgilendirip insanlarda farkındalık oluşturma derdinde olup bunun yanında sosyal hizmetler ve hukusal danışmanlık hizmetleri sunmaktadırlar (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016 :25; Massey vd, 1993: 450-451).

Göçmen ağları kurumsallaşmadan dolayı kendilerini sürekli devam ettirmektedir ancak aynı zamanda işgücü piyasalarındaki değişim gibi dış faktörlerden de etkilenmektedir. Bu göç kuramı içerisinde

kurumsal kısım bu ağların yönetilmesiyle ilgilenir yani göç işlemlerini (masraflar, riskler gibi), belli kurallar ve normlarla ilgilenir. Ağların örgütsel yönleri ise öncü kişilere pratik yardımlarla ilgilenir. Bu kurumların önemi büyüktür ve göçmen için bir fırsat aynı zamanda tehdit de olabilir çünkü bu kurumlar insan kaçakçıları olan bir kurum olabilir, iş arayanlar için bir kurum olabilir ya da sivil toplum kuruluşları olabilir (Hagen-Zanker, 2008: 17).

Bu kurumlarla ilgili temel özellikler; uluslararası göçler artıkça, bu göç hareketlilikleri kurumsallaşacak ve git gide artacaktır. Kurumsallaşma artıkça da devletlerin bu göç akışlarını düzenleme, kontrol yönleri zayıflayacaktır. Denetimlerin artması yasa dışı işlemlerin fiyatlarını artırmakta, birçok ülke tarafından uygulanan sıkı göç politikaları ise insan hakları derneklerinin tepkisiyle karşı karşıya getirecektir (Abadan-Unat, 2017: 66).

Kurumsal teorinin önemi göçmen kabul eden ülkeler ve gönderen ülkeler arasındaki yasa dışı göç akışı açısından önemlidir. Günümüzde birçok insanın Avustralya'ya, İngiltere gibi ülkelere girebilmek için, işyerleri açmak ya da vatandaşlık almak için bu kar amacı güden kurumlara başvurmaktadır. Bunun en büyük somut örneği sahte evliliklerdir.

SONUÇ

Karşılaştırmalı olarak analiz edilen tüm göç teorilerinin ortak yönü insanın hep “daha iyi yaşam, hayat” isteği olmuştur. Günümüzde gerçekleşen göç olaylarını açıklamada bu teoriler ne kadar yeterli tartışmaya açıktır. Geleneksel dediğimiz teoriler mesafenin yakınlığı, iş imkanlarına yakın olan yerlere gerçekleşen göçleri açıklamada tutarlı olmuştur ancak mesafenin uzak olduğu sanayi cazibesi olmayan yerlere gerçekleşen göç hareketlerini açıklamada yetersizdirler. Bu teoriler uzun süre boyunca göç olgularını anlamaya yardımcı olmuştur ama uzak yerlerdeki göç olaylarını Fransa-Afrika ülkeleri gibi bu yerleşimler arasındaki hareketlilikler noktasında açıklamada eksik kalınmıştır. Ekonomik temelli yaklaşım çerçevesinde gerçekleşen göç olaylarının temelinde bireyin daha iyi gelir durumlarının olduğu, daha iyi iş imkanlarının olduğu yerlere göç etmesini açıklamıştır. Emegın bol olduğu yerde düşük ücret az olan yerde yüksek ücret insanı cezbetmiştir. Göç kararını alan bireyler rasyonel bir anlayışla yani baskı altında olmadan hür bir şekilde göç kararını almaktadır. Alınan göç kararları insanın elde edeceği getiri katlanacağı maliyetten yüksek olduğu sürece devam eder. Bu yaklaşım ideal bir dünyada yaşayan ideal bir insan için makuldür ancak gerçek hayatta kişi ne kadar rasyonel davranmaktadır ya da göç hareketleri sonucunda insanların göçü sonrası ücret düzeyleri, ekonomik durumları artmakta mıdır tartışılır. Bu açıklama yönünden anlatımı güçlü teori, gerçek hayattaki karşılığı da tartışılmaya açıktır. Tarihselci denilen akım içerisindeki göç teorileri belki de küresel zamanda yaşanan göç olaylarını açıklamada en etkin araçtır. Tarihselciler geleneksel yaklaşıma ve ekonomik temelli kuramlara karşı çıkarak göç sonucu kişilerin durumlarında iyileşme olmadığını bunun büyük güçlü devletlere ya da kurumsal şirketlere yarar sağladığını iddia ederler. Günümüzdeki göç olaylarının altında yatan neden olarak ne mesafe ne de iş fırsatları açısından değerlendirirler. Buna en iyi yakın zamanlardaki örnek Orta Doğu’da gerçekleşen göç olaylarıdır. Gerçekleşen göç olaylarının temelinde bakıldığında siyasi-politik-kolonyal etkilerin olması bu göç teorisi perspektiflerinin savını güçlü tutmaktadır. 21.yy’da gerçekleşmiş olayların değil sanayileşme döneminden beri gerçekleşen her göç olgusunda mesafelerden, ekonomik ikili yarardan ziyade tek taraflı çıkar ve ikili ülke ilişkilerinde gerçekleşen bağlar yatar. Yeni yaklaşım içerisinde değerlendirilen yeni göç teorileri göç olgusundan çok bireyin kendisine daha çok yoğunlaşmıştır. Bu yönden mikro temelli

ekonomik modellere benzese de rasyonel olmayan bireyin yaklaşımı açısından bu yaklaşımdan ayrılırlar. Göç kararında ekonomik temelli yaklaşımlar daha çok bir birey üzerinden giderken yeni göç teorileri aileyi, çevreyi hatta ülkenin sosyo-politik koşullarına kadar göç kararına bu değişkenleri dahil eder. Gerçek hayatta gerçekleşen göç olaylarında göçmen ağlarının, gelişen dünya imkanları doğrultusunda haberleşme ve teknoloji açısından her tür bilgiye erişilebilirliğin kolay ve hızlı olduğu çağda göç olaylarını açıklamada yardımcı olur ancak network (ağ) ve ulaşımın hızlı olması hem yasal hem de yasal olmayan yollarla göçleri meydana getirmekte ve bu devletler tarafından da takibini zorlaştırmaktadır.

168

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (Vol. 1). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Abadan-Unat, Nermin. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* 3.baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Arango, José. (2000). Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52(165), 283-296.

Aktaş, Munise. Tuba. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri, *TESAM Akademi* 2(2).

Adıgüzel, Yusuf. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık, ANKARA

Bennett, David. Gordon. Gade, Ole.(1979). *Geographic Perspectives In Migration Research: A Bibliographical Survey*. Chapel Hill, NC: University Of North Carolina At Chapel Hill Department Of Geography.

Bodvarsson, Örn. B., & Van den Berg, Hendrik. (2013). *The Economics of Immigration*. Springer New York.

Blaauw, P. F., & Uys, M. D. (2006). The Dual Labour Market Theory And The Informal Sector In South Africa. *Professional Accountant*, 6(1), 248-257.

Budnik, Katarzyna. Barbara. (2011). Temporary Migration In Theories Of International Mobility Of Labour, National Bank of Poland Working Paper No. 89.

Castles, Stephan., & Miller, Mark. J.(1998): *The Age Of Migration. International Population Movements In The Modern World*, Macmillan Press, London.

Cohen, Robin. (1996). *Theories of migration*. Edward Elgar Publishing.

Çağlayan, Savaş. (2013). *Göç Kavramı Ve Kuramları. Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir.

De Haas, Hein. (2008). Migration And Development A Theoretical Perspective, Working Papers, University Of Oxford.

De Haas, Hein. (2010). Migration and development: A theoretical perspective
1. *International migration review*, 44(1), 227-264.

Ercolani, Marco. G., & Wei, Zheng. (2010). An Empirical Analysis Of The
Lewis-Ranis-Fei Theory Of Dualistic Economic Development For
China. Discussion Papers, 10-06.

Espíndola, Aquiono. L., Silveira, Jalyson. J., & Penna, T. J. P. (2006). A Harris-
Todaro Agent-Based Model To Rural-Urban Migration. *Brazilian Journal Of
Physics*, 36(3A), 603-609.

European Commission (2019). Asylum And Migration Glossary 3.0. . Erişim
Adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/content/migration-0_en (Erişim
Tarihi: 11.03.2019).

Garip, Filiz. (2012). Discovering Diverse Mechanisms Of Migration: The
Mexico-US Stream 1970-2000. *Population And Development Review*, 38(3),
393-433.

Gezgin, Mehmet. Fikret. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji
Konferansları*, (23), 31.

Gurieva, Lira. K., & Dzhioev, Aleksandr. V. (2015). Economic Theories Of
Labor Migration. *Mediterranean Journal Of Social Sciences*, 6(6 S7), 101.

Güllüoğınar, Fuat. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiđi Ve Uluslararası
Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Dergisi*, 2(4).

Gheasi, Masood., & Nijkamp, Peter. (2017). A Brief Overview Of International
Migration Motives And Impacts, With Specific Reference To
FDI. *Economies*, 5(3), 31.

Grubanov-Boskovic, S., & Natale, F. (2017). Migration In A Segmented Labour
Market.

Guilmoto, Christophe. Z., & Sandron, Federic. (2001). The Internal Dynamics
Of Migration Networks In Developing Countries. *Population: An English
Selection*, 135-164.

Harris, John. R., & Todaro, Michael. P. (1970). Migration, Unemployment And
Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*, 60(1),
126-142.

Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi

Hagen-Zanker, Jessica. (2008). Why Do People Migrate? A Review Of The Theoretical Literature.

Hennings, Mattis. (2013). The Migration And Development Nexus: A Case Study Of Jordan Since The 1950s. Senior Honors Study, The University Of North Carolina.

Islam, Nazrul., & Yokota, Kazahiko. (2008). Lewis Growth Model And China's Industrialization. *Asian Economic Journal*, 22(4), 359-396.

Kardulias, P. Nick., & Hall, Thomas. D. (2007, June). A World-Systems View Of Human Migration Past And Present: Providing A General Model For Understanding The Movement Of People. In *Forum On Public Policy* (pp. 1-33).

Knight, John. (2010). *China, South Africa And The Lewis Model*. In *The Rise Of China And India* (Pp. 27-38). Palgrave Macmillan, London.

Kindler, Marta., Ratcheva, Vasselina., & Piechowska, Maria. (2015). Social Networks, Social Capital And Migrant Integration At Local Level. *European Literature Review*. In *Iris Working Paper Series No. 6/2015*.

Kumpikaite, Vilmante., & Zickute, Ineta. (2012). Synergy Of Migration Theories: Theoretical Insights. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 23(4), 387-394.

Kubiciel-Lodzińska, Sabina., & Jędrzejowski, Jacek. (2012). The Wage-Earning Immigration Into Opole Province: The Scale, Conditions And Prospects. *Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej*.

Lee, Everett. S. (1966). A Theory Of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

Lewis, William. Arthur. (1954). Economic Development With Unlimited Supplies Of Labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191.

Loschmann, Craig. And SIEGEL, Melissa. (2015). Revisiting The Motivations Behind Remittance Behaviour: Evidence Of Debt-Financed Migration From Afghanistan. *Migration Letters*, 12(1), 38-49.

Mabogunje, Akin. Ladipo. (1970). Systems Approach To A Theory Of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1), 1-18.

171

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Massey, Douglas. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories Of International Migration: A Review And Appraisal. *Population And Development Review*, 431-466.

Mcauliffe, Marie., & Ruhs, Martin. (2017). World Migration Report 2018. IOM, The UN Migration Agency.

Meyers, Eytan. (2000). Theories of international immigration policy – A comparative analysis. *International migration review*, 34(4), 1245-1282.

Molho, Ian. (1986). Theories of migration: A review. *Scottish Journal of Political Economy*, 33(4), 396-419.

Nişanyan, Sevan. (2007). *Sözlerin Soyağacı*, Adam Yayınları, İstanbul.

Olejárová, Eva. (2007). Labor Migration As A Socio-Economic Phenomenon- Slovakia And The Czech Republic In A Comparative Perspective. Central European University, International Relations And European Studies.

Özcan, Ela. Deniz. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş Ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk Ve Sosyal Politika*, 4, 183-215.

Petersen, William. (1958). A General Typology Of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.

Perruchoud, Richard. (Ed.). (2004). *Glossary On Migration*. Intl Org For Migration.

Piore, Michael. Joseph. (1972). *Notes For A Theory Of Labor Market Stratification*.

Piore, Michael. Joseph. (1979). *Birds Of Passage: Migrant Labor And Industrial Societies*, Cambridge University Press. Cambridge

Perruchoud, Richard., & Redpath-Cross, Jillyanne (2011). *Glossary Of Migration 2nd Edition*, IOM International Organization For Migration. *International Migration Law*, 25.

Ravenstein, Ersnt. Georg. (1885). The Laws Of Migration. *Journal Of The Statistical Society Of London*, 48(2), 167-235.

Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi

Ravenstein, Ersnt. Georg. (1889). The Laws Of Migration. Journal Of The Royal Statistical Society, 52(2), 241-305.

Rani, Surabhi. (2018). Analysing Lee's Hypotheses Of Migration In The Context Of Malabar Migration: A Case Study Of Taliparamba Block, Kannur District. International Journal Of Research In Geography,4(1),1-8.

Saenz, Raquel. Y. (2012). Globalization, Migration, And National Identity: A Global Perspective On The Role Of Education In Second-Generation Immigrants. International Journal Of Social Science And Humanity, 2(3), 191.

Stouffer, Ssamuel. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance. American Sociological Review, 5(6), 845-867.

Stahl, Charles. W. (1995). Theories of international labor migration: an overview. *Asian and Pacific Migration Journal*, 4(2-3), 211-232.

Spittel, Michael. (1998). Testing Network Theory Through An Analysis Of Migration From Mexico To The United States (Master's Thesis, University Of Wisconsin, Madison).

Simmons, James. W. (1980). Changing Migration Patterns In Canada 1966-1971 And 1971-1976. Canadian Journal Of Regional Science, 3(2), 139-162.

Sjaastad, Larry. A. (1962). The Costs And Returns Of Human Migration. Journal Of Political Economy, 70(5, Part 2), 80-93.

Stark, Oded., & Bloom, David. E. (1985). The New Economics Of Labor Migration. The American Economic Review, 75(2), 173-178.

Skeldon, Ronald. (2014). *Migration and development: A global perspective*. Routledge.

Sorinel, Cosma. (2010). Immanuel Wallerstein's World System Theory. Annals Of Faculty Of Economics, 1(2), 220-224.

TDK.(2019). Genel Türkçe Sözlük
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c860c30118638.25603084 Erişim Tarihi: (11.03.2019).

Taylor, Edward. J. (1999). The New Economics Of Labour Migration And The Role Of Remittances In The Migration Process. International Migration, 37(1), 63-88.

173

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Todaro, Michael. Paul. (1969). A Model Of Labor Migration And Urban Unemployment In Less Developed Countries. The American Economic Review, 59(1), 138-148.

UN. (2012). Toolkit International Migration.
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/others/docs/toolkit_DESA_June%202012.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2019).

Wallerstein, Immanuel (1974). The Modern World-System I Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, Academic Press.

174

İİBF Dergi
35/2
Aralık
December
2016

Wallerstein, Immanuel. (2000). The Essential Wallerstein. New Press. New York

Wallerstein, Immanuel. (2005). Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş, Çev. Ender Abaoğlu, Nuri Ersos, Aramtoplum, İstanbul.

Weber, Dominik. (2014). Migrant Networks: A Literature Review, Working Papers, Massey University, Integration Of Immigrants Programme College Of Humanities And Social Sciences.

Wolpert, Julian. (1965). Behavioral Aspects Of The Decision To Migrate. Papers In Regional Science, 15(1), 159-169.

Wolpert, Julian. (1966). Migration As An Adjustment To Environmental Stress. Journal Of Social Issues, 22(4), 92-102.

Wolfel, Richard. L. (2005). Migration In The New World Order: Structuration Theory And Its Contribution To Explanations Of Migration. Geography Online, 5(2), 2.

World Economic Forum (2017).
http://www3.weforum.org/docs/Migration_Impact_Cities_Report_2017_Low.Pdf

Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International Migration And Migration Theories. Social Affairs, 1(5), 13-32.

Zelinsky, Wilbur. (1971). The Hypothesis Of The Mobility Transition. Geographical Review, 219-249.

SUMMARY

“Migration” word which is meant re-settlement derived from “migrare” in Latin. The change of location of residence is meant that you can stay temporarily or permanently in a place. This fact is depended on leave from permanent places or people’s movements to settle in other places. In the old Turkish, “kōç (migration)” evolved from moving, freight and also evolved from verbs of move out, go. This word, by taking additional, over time transformed into “migration, migrant, migrate”.

In global framework migration is described that “*Movement of a person either across an international border (international migration), or within a state (internal migration) for more than one year irrespective of the causes, voluntary or involuntary, and the means, regular or irregular, used to migrate*”. In the EU context, the action by which a person either: “a) establishes their usual residence in the territory of a Member State for a period that is, or is expected to be, of at least 12 months, having previously been usually resident in another Member State or a third country; or b) having previously been usually resident in the territory of a Member State, ceases to have their usual residence in that Member State for a period that is, or is expected to be, of at least 12 months”. IOM defines migration as follows: ‘*movement of a person or a group of persons, either across an international border (international migration), or within a state (internal migration), encompassing any kind of movement of people, whatever its length, composition and causes*’. According these definitions, it can be said that migration is that human is change of location from one place to another place due to economic, social, political or natural reasons. Time of this movement is not important because it means that person begin to migrate when he/she leaves even in short-term. If human changes position (location), it is meant that she/he has given up previous place. After deciding to migrate, it means that phenomenon of migration begin.

Migration theories investigate the underlying reasons movements of people and put forward some arguments. These migration theories are tried to explain why people want to emigrate or immigrate, where they want to go and what they will get gains. When these theories are evaluated, it can be said that there are 4 types of theories. First is traditional theories, second is economics, third is historical theories and also last group is new migration theories. First traditional theories try to explain why people go to different places to get better lives, opportunities. These places are where centres of industry exist and access easily the possibilities. Second for economics theories, people migrate from where is surplus labour to places are scarce labour. If it is considered that migrant is rational person, he/she will account cost-benefit analysis and different incomes. After that, person’s income will be increased and marginal productivity also does. Another aspect of theories is historical perspective. They claim that migrants are transferred from less

developed countries to developed countries. They criticize these relationships because movements are related to colonial ties or political agreements. The essence of its is one side wins other side losses. Last type is new economic theories. When decision of migrate is taken, by alone migrant is not considered and also family factors, structural of countries, psychological factors are considered.